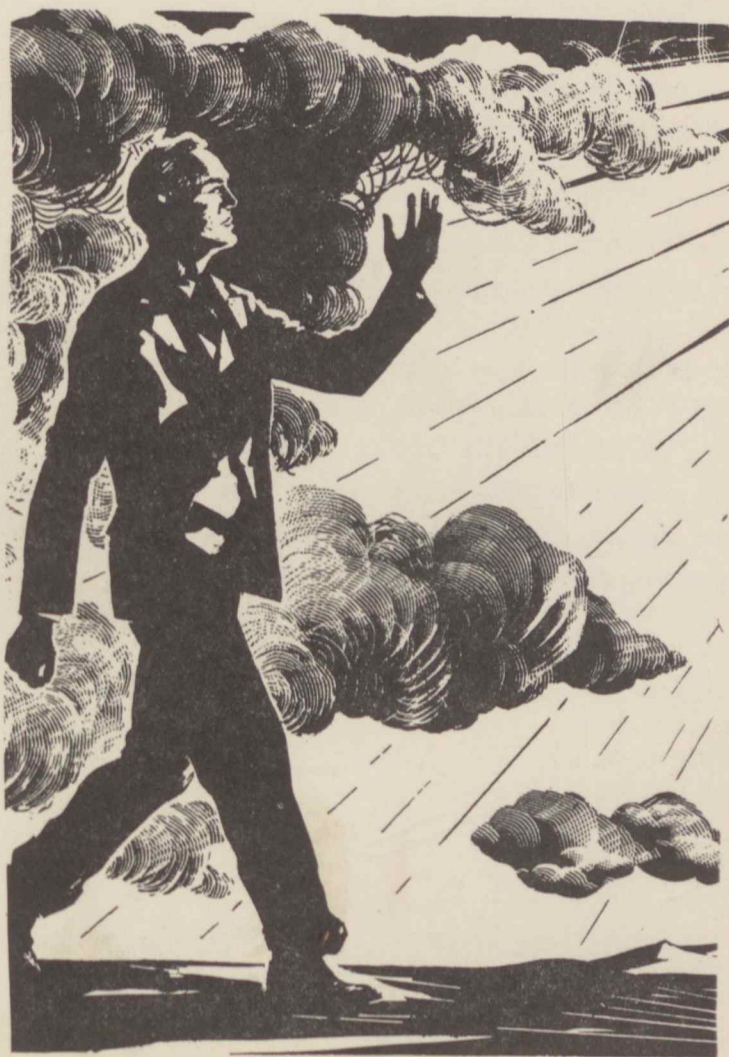

ŠVIĒSA

SAUSIS - VASARIS - KOVAS, 1951

No. 1

Su pasitikėjimu į ateitį.

“ŠVIESA”

(The Light)

Political, Scientific and Literary Quarterly Magazine, published by American Lithuanian Workers
Literary Society, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill 19, N. Y.

Editorial Board: R. Mizara, A. Bimba, J. Gasiunas.

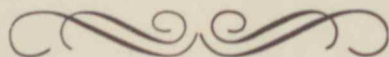
Managing Editor—Anthony Bimba.

Subscription rates: \$1.00 a year; single copy 25c.

Entered as second class matter at the Post Office at Jamaica, New York under the Act of March 3, 1879

TURINYS

Žmonijos problema: karas ar taika? A. B.	3
G. B. Shaw—literatūros gigantas. Dr. ANTANAS PETRIKA	8
Sesuo. Eilėraštis. JUOZAS MACEVIČIUS	15
Korėja: kalnų, miškų ir turtų kraštas. D. M. SOLOMSKAS	16
Didvyrės kovoje už žmonių laisvę. ELIZABETH G. FLYNN	19
Pavasaris pražydo. Eilėraštis. JONAS KAŠKAITIS	20
Lietuvių poezijos kelias. STASYS JASILIONIS	21
Viename židinyje. Eilėraštis. E. MIEŽELAITIS	29
Menas, grožis, dailė mūsų gyvenime. JONAS KAŠKAITIS	30

ŠVIESA

The Light

Prenumeratos kaina: metams \$1.00
Pavienis numeris 25c.

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill 19, N. Y.

Redakcinė komisija: R. Mizara, A. Bimba, J. Gasiūnas. Atsakomingsis redaktorius: A. Bimba.

No. 1

Sausis - Vasaris - Kovas (Jan. - Feb. - March), 1951

Metai XVIII

Žmonijos problema: karas ar taika?

A. B.

I.

“Karas gresia žmonijai—vaikams, moterims, vyrams. Jungtinių Tautų Organizacija nepateisina tautų vilčių dėl taikos ir ramybės išsaugojimo. Žmonių gyvybė ir žmonijos kultūros laimėjimai pavojuje!”

Šituo rūsčiu persergėjimu prasideda Antrąjo Pasaulinės Taikos šalininkų Kongreso, įvykusio 1950 metų lapkričio 22 dieną Lenkijos sostinėje Varšuvoje, manifestas.

Toliau skaitome:

“Tautos nori tikėti, kad Jungtinių Tautų Organizacija ryžtingai sugriš prie tų principų, kuriais remiantis ji buvo įkurta po antrąjo pasaulinio karo, įkurta tam, kad užtikrintų laisvę, taiką ir tautų savitarpio gerbimą.

Bet dar daugiau pasaulio tautos deda vilčių į save, į savo pačių ryžtą ir gerąją valią. Kiekvienam sveikai galvojančiam žmogui aišku, jog tas, kuris teigia: ‘Karas neišvengiamas’ — šmeižia žmoniją.

Skaitydami šį laišką, 80 šalių tautų vardu priimtą Antrajame Pasauliniame Taikos Kongrese Varšuvoj, atminti, jog kova už taiką — jūsų pačių gyvybinis reikalas. Žinokite, jog šimtai milijonų taikos šalininkų susivieniję tiesia jums ranką. Jie ragina jus dalyvauti tauriausioje kovoje, kurią kada nors kovojo žmonija, tvirtai tikinti savo ateitimi.

Taikos ne laukia—taiką iškovoja. Suvienykime mūsų pastangas ir pareikalaukime nu-

traukti karą, kuris šiandien niokoja Korėją, o rytoj grasina gaisru visam pasauliui.

Kovokime prieš mėginimus vėl sukurstyti karo židinius Vokietijoje ir Japonijoje.

Kartu su 500 milijonų žmonių, pasirašiusių Stokholmo atsišaukimą, pareikalaukime: uždrausti atominį ginklą, visuotiniu mastu nusiginkluoti, kontroliuoti šias priemones. Griežtai kontroliuoti visuotinį nusiginklavimą ir atominio ginklo sunaikinimą techniškai įmanomą. Reikia tik to norėti.

Priverskime priimti įstatymus, baudžiančius už karinę propagandą. Pateikime mūsų parlamentų deputatams, mūsų vyriausybėms ir Jungtinių Tautų Organizacijai mūsų pasiūlymus taikai apginti, kuriuos paruošė Antrasis Pasaulinis Taikos šalininkų Kongresas.

Taikos jėgos visose šalyse pakankamai didelės, taikos žmonių balsai skamba pakankamai garsiai, kad mes bendromis pastangomis galėtumėme pareikalauti penkių didžiųjų valstybių atstovų susitikimo.

Antrasis Pasaulinis Taikos šalininkų Kongresas neregėta jėga parodė, jog žmonės, suvažiavę iš penkių pasaulio žemynų, nepaisant jų pažiūrų skirtingumo, gali tarpusavyje susitarti, kad užkirstų kelią karo nelaimėms ir išsaugotų taiką.

Tegul vyriausybės veikia tokiu pat būdu, ir taika bus išgelbėta.”

II.

Padėtis tikrai rimta ir rūsti, klaiki ir pavojinga. Ypač pas mus Jungtinėse Valstybėse susikūrusi tokia isteriška atmosfera, jog atrodo, kad mes ir visa žmonija jau esame atsidūrę prie pat naujo, pasaulinio, atominio karo slenkščio.

Kaip, kas ir kodėl prie tokios neįtikėtinai katastrofiškos padėties privedė? Ar jau tikrai naujas karas *nebeišvengiamas*?

Šiems klausimams atsakymo reikia paieškoti paskutinių keletu desėtkų metų istorijoje. Lai ji prasideda su 1914 metais.

Pirmasis Pasaulinis Karas buvo ryškiausiai įrodymu, kad keletu šimtmečių amžiaus senumo kapitalizmas įžengė į visuotinę krizę. Šis karas buvo pirmas milžiniškas susikirtimas tarpe kapitalistinių galybių už rinkas, už viešpatavimą, už teisę ir galią plėsti ir išnaudoti apie du bilijonu žmonių, beveik išimtinai susikimšusių Afrikoje ir Azijoje. Susidarė dvi kapitalistinės, imperialistinės kempės, dvi kapitalistinių kraštų koalicijos. Laimėjo anglų-amerikiečių vadovaujama koalicija.

Nė valandėlei nereikia pamiršti, jog toje koalicijoje buvo ir didžioji Rusija.

Viskas būtų buvę gerai, jeigu tuo karas ir tebutų pasibaigęs. Bet, kaip žinoma, retėžis yra tik toks tvirtas, kaip tvirtas yra jojo silpniausias sąnarys. Kapitalistinis retėžis nebeatlaikė, nes vienas sąnarys nutrūko. 1917 metai davė pirmąją, tikrai modernišką proletarinę revoliuciją, marksistų vadovojamą. Sugriuvo senoji Rusija ir ant jos griuvėsių iškilo didžioji, skaitlingoji Tarybų Sąjunga, pasimojus ir pasiryžus gyventi socializmu — santvarka be ponų ir išnaudotojų, kuriai pagrindus išdirbo mokslinio socializmo tėvai — Marksas ir Engelsas — prieš keletą desėtkų metų.

Karas, vadinas, nepasibaigė taip, kaip buvo laukta ir tikėtasi. Visas vienas šeštadalio pasaulio išspruko iš kapitalistinės santvarkos. Pasidarė milžiniška spraga, atsivėrė "baisi žaizda." Tie patys vakar-dienos Rusijos talkininkai ir "draugai" dar griebėsi tą spragą užtvirti, tą "žaizdą" užgydyti (buvo sutelkti Judeničiai, Kolčakai, Denikinai kovoti tiktai gimusį socializmą, buvo pasiūstos iš užsienio armijos jį sunaikinti), bet visos pastangos

buvo veltui. Socializmas laimėjo pirmąjį mūšį!

Visuose kituose kraštuose viskas pasiliko "po senovei." Kapitalizmas prasidėjo palaipsniui atsigriebti, atsipeikėti. Tapo apgydytos karo padarytos žaizdos. Tačiau negalėjo būti pamirštas tas pirmasis 1917 metų "griekas." Visa kapitalistinių šalių politika sukosi aplinkui tą klausimą, kaip aptverti ir laipsniškai uždusinti arba pasmaugti jaunąjį socializmą. Buvo tuojuo jausta, ir labai teisingai, kad 1917 metų proletarinės revoliucijos ir socializmo idėjos negalės, kaip negalėjo 1778 metų amerikiečių, arba 1792 m. francūzų revoliucijos idėjos, užsitverti ir stagnuoti vienoje šalyje. Jos turės lieti laukan ir veikti žmones kitur — žmones, kurie išnaudojami ir pavergti. Todėl buvo skubintasi atsteigti nugalėtą, sumuštą vokiečių militarizmą ir padaryti jį kapitalizmo tvirtove prieš socializmą.

Bet, kaip marksistai puikiai žino, istorija neina pagal keno nors norus, troškimus bei supratimus. Ji turi savo logiką, savo "norus" ir "troškimus." Sukūrimas Hitlerio ir jojo pekliškos karinės mašinos nepasibaigė tuo, kuo buvo laukta ir tikėtasi. Toji istorija visiems puikiai žinoma. Hitleris karą pradėjo ne prieš socializmą, bet prieš savo silpnuosius kapitalistinius kaimynus, turėdamas mintyje tame procese sustiprėti ir paskui apsidirbti su daug tvirtesniu savo oponentu — su Tarybų Sąjunga. Iš sykio planas sekėsi. Hitleris apsidirbo su Lenkija, Čechoslovakija, Francūzija, anglus išmušė iš sausžemio ir nė nepasilsėjęs savo gaujas paleido prieš socialistinį kraštą.

Gal visai kitokia būtų šių laikų istorija, jeigu Hitleris būtų paklauses savo užsieninių kapitalistinių draugų ir pradėjęs karą su Tarybų Sąjunga. Sunku įsivaizduoti, jog kas nors iš anglų, francūzų, lenkų, ar amerikiečių būtų pakėlęs ranką prieš jį. Labai galimas daiktas, kad jis būtų susilaukęs tik pagyrimo ir paramos, nes jis būtų tik atlikęs tą misiją, kuri jam buvo paskirta su pavedimu jam galios Vokietijoje. Bet kadangi jis pasimėjo sustiprėti, "suriebėti," sudorodamas savo silpnuosius kaimynus, jis pastatė prieš save ant kojų tuos, kurie jam kelią rodė į Rytus.

Kaip ten nebūtų, vėl pakilo didelė, galinga

koalicija, kurioje Tarybų Sąjunga, Jungtinės Valstybės ir Anglija tapo vadovaujančiomis jėgomis.

Tai buvo Antras Pasaulinis Karas. Kovota ilgai ir sunkiai. Daug prakaito ir kraujo pralietu. Ir vėl daugiausia nukentėjo ir daugiausia kraujo praliejė ir šiame kare ta pati rusų tauta ir visa Tarybų Sąjunga. Savo akimis nematęs joks žmogus negali įsivaizduoti, kokį sugriovimą, kokius nuostolius ta socialistinė šalis panešė Antrajam kare. Jokiam žmogui, savo akimis nemačiusiam tų karo žaizdų, šiandien negalima įsivaizduoti, kodėl ta pati šalis su tokiu dideliu pasipiktinimu ir pasibaisėjimu žiūri į tuos, kurie šiandien vėl planuoja Vokietijos apginklavimą iš naujo, net viešai, atvirai pasakant, kad tos iš naujo apginkluotos Vokietijos vėl tikroji, vienintelė misija bus kovoti socializmą!

Dar viena pastaba prie šių dviejų karų istorijos būtinai reikalinga. Tai ta, kad juose abiejuose mūsų šalis, Jungtinės Valstybės, apart šimto kito tūkstančių tų, kurie tuose karuose žuvo, arba buvo sužeisti, ne tik nepanešė jokio sugriovimo, sunaikinimo, bet dar negirdėtai, nesvietiškai ekonominiai sustiprėjo. Tik palyginkime jos padėtį su padėtimi Europoje. Beveik visa Europa per du sykiu bėgiu trumpų trejeto desėtko metų buvo nusiaubta karo audrų, sugriauta, sunaikinta, sužalota. Tuo tarpu mūsų šalyje nė vienas namas nebuvo sugriautas, nė vienas miestas bei kaimas sulygintas su žeme! Priešingai: čia dygo nauji fabrikai vienas po kito, kilo, augo, bujojo naujos pramonės. Karai davė tokį pralobimą, kokio amerikietis pirmiau nė sapnu negalėjo sapnuoti!

Tokius karai paliko skirtumus. Toki buvo karų padariniai Amerikoje ir Europoje.

III.

Didžiųjų kapitalistinių interesų aštriomis akimis žiūrint, dabar daugiau negu aišku, jog Antrasis Pasaulinis Karas buvo pradėtas klaidingai, vedamas kvailai, baigtas tragiškai. Hitleris, pagimdytas, išaugintas ir supenėtas karui prieš socializmą, pradėjo karą prieš savo naturališkuosius talkininkus — kapitalistinius kaimynus. Mūsų prezidentas Rooseveltas su savo susitarimais, sutartimis, nusileidimais ir kompromisais Jaltaje ir Teherane,

ir pagaliau pats Trumanas su savo "nusileidimais" socialistiniam kraštui Potsdame, papildė nuodėmes, už kurias atleidimo niekuomet negali tikėtis iš mūsų Hooverių, Taftų ir Dewey'sų. "Buvo galima," jie teigia, tik reikėjo "susiprasti" ir griežtai pasakyti: Jūs, tarybiniai žmonės, kariaukite, jūs viską karui paaukokite, jūs paneškite pačius skaudžiausius smūgius, bet iš karo nieko nesitikėkite, nieko negausite, nes mes nieko jums neduosime, mes patys viską pasiimsime! Hitlerio armijas sulaužius, "buvo galima," girdi, tik reikėjo griežtai patvarkyti: Tarybinė armija, kuri sulamdė ir atgrūdo Hitlerio armijas iki pat Berlyno ir užėmė Berlyną, išlaisvino Lenkiją, Čechoslovakiją, visus Balkanus, dabar turi sau gražiai tuojau iš visur be jokių ceremonijų išsikraustyti ir sugrįžti namo. Niu- renbergo procesas ir pakorimas hitlerininkų vadų, kurie patys nesusiprato sau galą pasidaryti, buvo taip pat didelė klaida. Reikėjo, kaip po senovei, viską sugrąžinti į senąsias vėžes, ir Vokietijoje, ir Austrijoje, ir Lenkijoje, ir Čechoslovakijoje, ir Rumunijoje, ir Bulgarijoje — reikėjo atsteigti senąją, išbandytą, mums suprantamą ir artimą prie širdies santvarką, tik su vienu kitu pakeitimu jų valdovų. Jeigu taip būtų buvę patvarkyta ir sutvarkyta, Antrojo Pasaulinio Karo padariniai šiandien mūsų neerzintų ir nekankintų.

Visa nelaimė, jie toliau argumentuoja, kad per mūsų neapsižiūrėjimą, nesusipratimą, per mūsų žioplumą, per mūsų nusileidimus, susitarimus su Tarybų Sąjunga, tuose virš paminėtuose kraštuose buvo palikta proga prie valstybės vairo atsistoti visiškai kitiems žmonėms, — žmonėms kitų klasių. Ten susikūrė darbininkų ir valstiečių valdžios. Ten pakilo naujos, mūsų kapitalistiniams interesams priešiškos santvarkos.

Jeigu užmesime akimis ant Tolimųjų Rytų beveik to paties laikotarpio istorijos, surasime lygiai tokias pat "klaidas" ir "nelaimes." Japonai taipgi padarė klaidą, puldami mus, vietoje pulti savo tikruosius priešus. Mūsų karas prieš juos buvo "klaida." Kaip dabar būtų gražu, jeigu Japonija tebebūtų militariškai čielia ir sveika! Dabar nereikėtų pinigų leisti ir galvas sukliki apie atkūrimą Japonijos militarizmo. Japonija turėjo būti tvirtovė prieš bolševizmą Rytuose, kaip Vokietija

Vakaruose. Taip pat nereikėjo daryti jokių susitarimų ir nusileidimų Tarybų Sąjungai, kad laimėjus jos išitraukimą į karą prieš japonus. O karui pasibaigus, reikėjo įsakyti, kad Tarybinė Armija tuojau išsinešdintų iš Mandžiūrijos. Mums patiems tuojau reikėjo iškelti ten armiją, suimti japonus, išvaryti "raudonusius," paimti Čiango režimą pilnon kontrolėn, sutriuškinti Kinijos žmonių tam režimui pasipriešinimą. Jei tai būtų buvę padaryta, šiandien juk neturėtume jokios bėdos ne tik su Kinija, bet su visa Azija!

Šitaip samprotauja ir garsiai kalba visi mūsų Hooveriai, Taftai, Dewey'sai ir pagaliau patys Trumanai ir Achesonai, kurie patys savo laiku tas "klaidas" padarė.

Kitais žodžiais, istorija pagiedojo netaip, kaip turėjo pagiedoti. Antrasis karas pasibaigė tik tolimesniu kapitalizmo susilpnėjimu. Toji didžioji spraga, kuri buvo padaryta 1917 metų revoliucijos, pasidarė dar didesnė, toji žaizda pasidarė dar baisesnė ir skaudesnė. Socializmas laimėjo naujus didelius plotus ir nesuskaitomus milijonus naujų žmonių.

IV.

Tasai socializmo sustiprėjimas gąsdina kapitalizmą. Jis mato dar didesnių pralaimėjimų pavojų. Kiekviename kapitalistinių kraštų žmonių proteste bei pasijudiniame, kiekviename pavergtųjų tautų ir kolonijų žmonių sukilime prieš savuosius ir svetimuosius engėjus kapitalistinis pasaulis įskaito sau pavojų. Pavyzdžių nereikia toli ieškoti. Vieną suteikė Korėja, kitą Indo-Kinija, Malajus ir kitos Azijos šalys. Iš už penkių ar šešių tūkstančių mylių kapitalizmas tų kraštų žmonių kovose už tautinę laisvę ir nepriklausomybę mato sau mirtiną pavojų.

Ryšyje su tuo ir kalbant apie naujo karo pavojų, dar reikia nepamiršti ir paties kapitalizmo pobūdžio. Dalimi kapitalizmo prigimties yra periodiniai pasikartojančios ekonominės krizės. Ir juo kurioje šalyje kapitalizmas galingesnis ir aukščiau pakilęs, tuo platesnės, gilesnės ir žiauresnės būna tos krizės.

Geriausį pavyzdį mes turime pas save. Niekuomet joks kapitalizmas jokioje šalyje nėra matęs tokių naikinančių krizių, kaip Amerikos kapitalizmas, kuris daugiausia yra

laimėjęs, kaip matėme, abiejuose pasauliniuose karuose ir kurį, atrodo, iš krizių gali išgelbėti tikrai—bent jau iki šiol pirmojoje šio šimtmečio dalyje jam padėdavo laikinai krizes nugalėti tikrai karai.

Atsimename 1912-1914 metus. Ekonominė krizė jau buvo iš darbo išmetus milijonus darbininkų. Kilęs karas Europoje ir pagaliau Amerikos į karą išitraukimas sugražino mūsų ekonomikai gerovę. O kas neatsimena baisios krizės prieš Antrąjį Pasaulinį Karą! Argi ne faktas, kad nematyta ekonominę gerovę sugražino tikrai karas, argi ne tik karas tą ekonomiką išskėlė į naujas padanges?

Pagaliau 1949 metais jau vėl pradėjome kalbėti apie artėjančią krizę, didėjantį nedarbą. 1950 metų pradžioje visi daviniai ro-dė, jog jau turime tarpe keturių ir penkių milijonų bedarbių. To fakto neslėpė nė vyriausybė.

Bet štai kraštas įtraukiamas į Korėjos konfliktą, prasideda dar negirdėtas ginklavimasis ir, kaip bematant, sugražinta ekonominė gerovė, nedarbas ir krizė "magiškai," taip sakan-t, "per vieną naktį," išnyksta iš mūsų gyvenimo.

Karas ir ekonominė gerovė eina ranka rankon!

Aišku, jog šis istorinis faktas neišvengiamai yra patapęs stipriausiu argumentu už karą. Kapitalistiniai interesai tikrai auga ir tarpsta tikrai karinėse sąlygose. Bent taip buvo su mūsų kapitalizmu iki šiol. Dalykas, mat, tame, kad visi šio šimtmečio karai ėjo svetimose žemėse, svetimuose kraštuose, už tūkstančių mylių nuo Amerikos. Nė viename kare nė viena bomba nesprogo, nė viena kanuolė neiššovė ant mūsų žemės, mūsų šalyje. Taip viską naikina, taip baisūs moderniškai karai iki šiol naikino kitus kraštus, o ne mūsų. Mes savo galingomis jėgomis prisidėjome prie naikinimo Europos, o namie pas save augome, kilome, klestėjome.

Tad ar galima stebėtis, jeigu daugybė mūsų žmonių šiandien gyvena ta iliuzija, jog ir būsimieji karai eis arba turės eiti, arba turi eiti kituose kraštuose, o mūsų laukai ir miestai vėl tik gerovės susilauks, o jokio sunaikinimo nematys? Jie negali suprasti, negali įsivaizduoti, kodėl Europos žmonės, kurie toki sunaikinimą panešė per abu karus, taip

nerodo jokio entuziazmo mūsų šių dienų gin-
klavimosi, ruošimosi naujam karui politikai.

Reikia pripažinti tą liūdną faktą, jog šita
"karinio pralobimo," karinės gerovės psicho-
logija yra smarkiai paveikus ir Amerikos
darbininkų klasę, ypač josios viršutinę dalį—
lavintus, geriau organizuotus darbininkus.
Kaip kitaip, jeigu ne taip, galima šiandien
išaiškinti didžiųjų darbo unijų judėjimų en-
tuziazmą už prezidento Trumano karinę pro-
gramą?

Tai visa bent jau dalinai išaiškina Ame-
rikos kapitalizmo agresingumą. Iš vienos pu-
sės, baimė socializmo įtakos pakilimo, iš ki-
tos—viltis, kad ginklavimasis, ruošimasis nau-
jam karui ir pagaliau pats karas vėl mūsų
ekonomikai, mūsų kraštui atneštų tiktai ge-
rovę ir pralobimą. Karo reikmenų gaminto-
jai tikisi naujų pelnų, kurių keletas trupinių
neišvengiamai turi nukristi ir darbininkams,
kaip nukrisdavo anuose karuose.

V.

Šiandien prieš visą žmoniją stovi dvi filo-
sofijos, dvi pamatinės nuomonės. Viena nu-
omonė yra, kad naujas pasaulinis karas *neiš-
vengiamas*, turi ateiti, ateis, jau ateina, arba
jau net yra prasidėjęs.

Kodėl toks karas neišvengiamas? Ogi todėl,
sako, kad kapitalizmas ir socializmas negali
sutilpti vienam ir tam pačiam pasaulyje. Jie
negali sugyventi, kooperuoti bendradarbiauti.
Vienas jų turįs paimti viršų ir kitą sunaikinti.
Kadangi socializmas tebėra jaunas ir
silpnesnis negu kapitalizmas, tai reikią sku-
bintis su juomi apsidirbti. Juo greičiau, tuo
lengviau ir geriau!

Šitokia propaganda kasdien liejasi į Ame-
rikos žmonių ausis iš naujo karo šalininkų ir
kurstytojų. Komercinė spauda kasdien ap-
skaičiuoja, kaip daug mes visko turime, kaip
galingi mes esame, ypatingai kokią mes turi-
me pirmybę su atominė bomba, todėl, girdi,
užtektų septyniasdešimt penkis didžiuosius Ta-
rybų Sąjungos miestus iš lėktuvų sulyginti
su žeme ir socializmui galas būtų padarytas!

Bet kita filosofija, kita nuomonė teigia, kad
mes turime pripažinti tą istorinę tikrovę, jog
šiandien pasaulyje randasi dvi svarbiausios
santvarkos — socializmas ir kapitalizmas. Ir
viena ir kita turi labai daug pasekėjų, ir vie-
na ir kita turi daug šalių. Milijonai ir šim-
tai milijonų žmonių gyvena kiekvienoje. Ka-
ras tarpe jų šiandien reikėtų visuotinį sunai-
kinimą visiems. Niekas karo negalėtų lai-
mėti. Apsigaudinėjimas ir iliuzija manyti,
kad mes taip jau lengvai apsidirbtume su
Tarybų Sąjunga, su Kinija, su liaudiškųjų
demokratijų kraštais. Hitleris pabandė, o
matote, kur jis atsidūrė.

Išeitis, jie sako, telieka viena,—gera, teisin-
ga, praktiška išeitis. Būtent: Tos dvi san-
tvarkos gali ir turi sutilpti tam pačiam pa-
saulyje. Vietos abiems užtenka. Ginklais jų
pirmybės negalėsime išspręsti. Lai jos lais-
vai konkuruoja. Tegul kiekviena stengiasi
įrodyti savo pirmybę. O geresnė pasirodys
ta, kuri praktikoje geriau aprūpins daugiau-
sia žmonių kasdienio gyvenimo reikmėmis.
Nuo dabar lai evoliucijos keliu būna spren-
džiamas socializmo ir kapitalizmo likimas.

Šitai kalba, šitai argumentuoja taikos ša-
lininkai. Kas svarbiausia, kad tokia filosofija
yra persiėmę patys žymiausi socializmo va-
dai. Nė vienas jų niekam negrums karo,
nekursto prie karo. Kiekvienas prie kiekvie-
nos progos pabrėžia tą savo įsitikinimą, kad
kapitalizmas ir socializmas gali sugyventi, ap-
seiti be karo, be sunaikinimo.

Šitos nuomonės griežtai laikosi visi taikos
šalininkai. Tuo įsitikinimu bei supratimu jie
remia savo veiklą. Jie griežtai atmeta ir pa-
smerkia karo *neišvengiamybės* filosofiją.

Reikia tvirtai tikėtis, kad taikos šalininkai
laimės savo pusėn žmonių mases ir kapita-
listiniuose kraštuose. Tiktai taip bus išveng-
ta naujo karo.

Taikos gynimas ir išlaikymas reikalauja
sunkaus darbo ir didelio pasiaukojimo. Bet,
iš kitos pusės, nėra svarbesnio, rimtesnio ir
prakilnesnio darbo, kaip darbas ir kova už
taiką, kaip darbas už apsaugojimą žmonijos
nuo atominio karo pavietrės!

G. B. Shaw---literatūros gigantas

DR. ANTANAS PETRIKA

Jei kas dar nežino, kas yra *George Bernard Shaw*, paaiškinsiu, jog tai yra vardas airių kilmės Anglijos rašytojo-dramaturgo, mirusio 1950 m. lapkričio 2 d. Ayot-St. Lawrence (Anglijoj), gimusio 1856 m. liepos 26 d. Dubline (Airijos sostinėj).

Tokio "nekrologo" pakaktų didelei mūsų žemės gyventojų daugumai: gimė, gyveno, mirė—taškas! Tačiau negalima su tokia "biografija" sustoti prie velionies G. B. S. kars-to, nes tai buvo nepaprastos jėgos ir gabumų žmogus; tai buvo ne tik pirmaeilis rašytojas, kūrėjas, filosofas ir kritikas, bet ir *kovojan-tis idealistas*. Jo plačiašakį ir daugiareikšmį gyvenimą aprašyti reikėtų daugelio tomų, o ne menkutės monografijos, kurios autoriumi ryžausi būti. Kada nors gal ir mes lietuviai pajėgsime jam didesnę paminklą sukurti . . .

G. B. S. buvo labai energingas ir gausus rašytojas. Ilgo savo gyvenimo metu (per 94 metus) jisai parašė milijonus žodžių, kurių dauguma gyvuos, kol tik bus anglų literatūra. Savo raštuose jisai pasižymėjo, kaip realistas, filosofas ir aukšto lygio artistas. Lietuviams jisai geriausiai žinomas iš jo vertimų: trak-tato "Juodoji Mergaitė Ieško Dievo," dramos "Candida" ir komedijos "Ginklai ir Vyras" (Arms and the Man). Šiai komedijai Oskar-as Straus pritaikė muziką ir pavadino "Cu-kriniu Kareiviu" (Chocolate Soldier).¹⁾

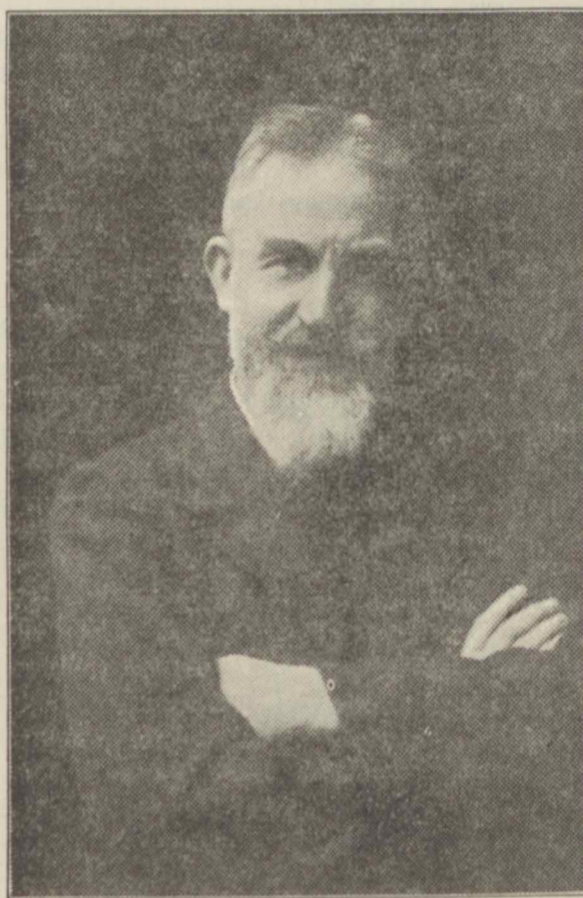
G. B. S. TĖVAI

G. B. S. buvo kilęs iš nusigyvenusios, bet aukštai save stačiusios, airių miesčionių kla-sės, panašios nuskurusiai Lietuvos bajorijai, davusiai mums tokias stambias apysakininkes, kaip Žemaitė, Šatrijos Ragana, Lazdynų Pe-lėda, Bitė ir kit. Jo tėvas buvo smulkus val-dininkėlis Anglijos vyriausybės, kuri tuomet valdė visą Airiją. Netekęs vietos, jisai išėjo į pensiją (60 sv. sterlingų metams), o šią pardavęs — įsigijo vandeninį malūną, kuriuo

¹⁾ Kalbamoji operetė buvo suvaidinta daugelį kar-tų Brooklyne ir kituose miestuose

ir vertėsi iki savo amžiaus galo.²⁾ Motina gi buvo kilusi iš turtingų žemvaldžių, bet dėl jos nepaklausumo — neteko jai skirtos dalies. Ji buvo gera muzikė ir visai nebloga to laiko dainininkė.

Vaikystėje Shaw'ui teko pakelti nemaža skurdo, nes tėvo uždarbis buvo menkas, o be

GEORGE BERNARD SHAW
1956—1950

to jis dar mėgo ir išsigerti. Tačiau šį ekono-minį nedateklių pavadavo turtinga kultūrinė namų aplinka. Pas juos įsikūrė žinomas mu-zikas G. John Vandaleur Lee ir todėl jų na-mai tapo Dublino muzikos centru. Jaunas

²⁾ GBS tėvas vedė turėdamas 40 metų, mirė 1885 m.

Jurgutis turėjo laimės sietis su muzikos menu ir semtis iš to šaltinio iki apsvaigimui. Mozartas, Beethovenas, Handelis, Verdis, Rossinis, Donizettis, Bellinis, Gounodas, Mendelssohnas, Meyerbeeras ir kiti paskilbę kompozitoriai—tapo jo bičiuliais. Jo kaimynystėje augo ir kitas vėliau išgarsėjęs airių kilmės Anglijos rašytojas Oskaras Wilde. Visi jie buvo, kaip pats G. B. S. rašė, “kilmingi” protestantai, elegancijos gerbėjai, arogantiški, miesčioniškieji snobai. Šią visą įtaką vėliau Shaw’ui teko iš savęs išgyvendinti.

AIRIŲ TAUTOS KOVA

Airija, G. B. S. vaikystės metu, buvo Anglijos pavergta sala, kurioje, be vargo—veik nieko daugiau ir nebuvo! Visi stambieji žemvaldžiai-dvarininkai buvo anglai. Airiai buvo tik jų vergai-nuomininkai, kurių prakaitu tuoko žemės savininkai. Be to, krašte dar periodiškai pasikartodavo visokių ligų epidemijos ir badas, kai net bulvės—tasai vienintelis baudžiauninkų maistas — dar neužaugę pajuosdavo ir nė gyvuliui šerti netiko. “Gerais laikais,” kai bulvės užderėdavo, tai jas, į silkių rasalą pasidavęs, airis galėjo dar kaip nors prasimaitinti. Gi jei jis pirko silkę, tai tik tuomet, kai gaudavo iš Amerikos pinigų nuo savo artimųjų. Be tos užsieninės paramos, airiams dažniausiai teko valgyti vien sausas bulves, o apie silkę—tik pasvajoti . . . Vienintelė airių viltis buvo — emigracija į Ameriką, Australiją, Kanadą ar Londoną. Namie likusieji kovojo su anglų priespauda susibūrę į tokias organizacijas, kaip SinFeineriai, Home Ruleriai ir pan. Jų nariai nevengė net teroro, už ką ne vienas baigė savo dienas kartuvių kilpoje ar kalėjime. Protesto balsą jie reiškė “Freeman’s Journal” ir “Nation” skiltyse. To meto Airiją vėliau G. B. S. pavaidavo dramoje “John Bull’s Other Island.”

Iš pat mažens G. B. S. buvo linkęs į muziką. Dešimties metų būdamas jis jau žinojo visas daugelio operų arijas—nuo uvertiūrų iki paskutiniųjų kadenų. Kai jį pirmą kartą nusivedė į operą, tai jisai manė, kad tie ložėse sėdinti frakuoti ponai, tai bus aktoriai, ir didžiai nustebo, kai uždanga pakilo priešais jį. Domėjosi jisai ir tapyba. Olandų, Italų

tapytojų ir kitų žinomų menininkų darbai—jam buvo gerai pažįstami. Dublino Bendruomenės Galerijoje, kurioje dabar stovi paskilbusio francūzų skulptoriaus A. Rodino darytas jo biustas, G. B. S. praleido nesuskaitomą daugybę valandų. Nors formaliai muzikos ir nestudijavo, tačiau jisai buvo geras to meno žinovas ir visai pakenčiamas pianistas. Jo balsą (baritoną) pralavino pati motina jau vėlesniame amžiuje. Vėliau jisai tapo aistringą R. Vagnerio adoratorium ir propaguotoju. Šis meniškasis išprusimas Shaw’ui, Londone gyvenančiam, virto duona ir druska . . .

G. B. S. buvo visai neblogas ir lingvistas. Be anglų kalbos, jisai gerai mokėjo francūziškai bei itališkai ir pakenčiamai suprato vokiečių bei ispanų kalbas.

G. B. S. SAVAMOKSLIS

Veik jokios oficialės mokyklos G. B. S. nelankė ir nebaigė, jei neskaityti trumpo pobuvio tūloj Dublino metodistų mokslainėjų. Pats G. B. S. apie mokyklas visuomet buvo prastos nuomonės. Jisai sakydavo, kad scholastinė mokykla, tai “vaikų kalėjimas,” kuri vaikus daugiau sukvailina, negu išmoksina. “Jei-gu aš būčiau savo jaunystę praleidęs mokyklose—jisai sakydavo,—tai ir aš būčiau likęs tokiu jau kvailiu, kaip ir jas baigusieji.” Taigi G. B. S., tikrąja žodžio prasme, buvo *savamokslis*. Tačiau jisai neapsakomai daug skaitė, studijavo, gilinosi. O kad turėjo nepaprastai aštrų protą ir pasakiškai gerą atmintį—jisai iš knygų išmoko daugiau, negu mokyklos suole būtų išmokęs. Betgi taip daryti gali tikrai genijus! Vidutiniam piliečiui vistiek mokykla rekalinga.

Penkiolikos metų būdamas, G. B. S. išėjo uždarbiauti, nes tėvo įplaukos iš malūno buvo labai menkos. Tuo pat metu jo motina, su dviem už jį vyresnėm dukterim, išsikėlė Londonan ir vertėsi muzikos pamokomis. Tai buvo 1871 m. Darbo jisai gavo tūloj Dublino žemvaldžių bendrovėj, kuri kartu veikė lyg ir privatus bankas. G. B. S. ten dirbo už žemiausios kategorijos raštininkėlį, gaudamas už tai puspenkto dolerio (skaitant Amerikos pinigais) per mėnesį. Didžiausias jo uždavi-

nys buvo — išrinkimas mokesčių iš nuomininkų, gyvenančių dvarininkų lūšnose. Darbą jisai atliko stropiai, įsigijo viršininkų pasitikėjimo ir po metų jau buvo pakeltas į kasininkus, su 48 sv. sterlingų metinės algos. Tai buvo visai pakenčiama ir jaunas G. B. S. jau tēsi, kaip “milijonierius.” Jisai įsigijo, kaip jo luomui priderėjo, net uodeguotą fraką! Šiose naujose pareigose jisai išbuvo keturis metus. Visą šį prityrimą vėliau G. B. S. pa-vaizdavo dramoje “Widowers’ Houses” (Našlių Butai).

PIRMIEJI ŽINGSNIAI

Kasininku bedirbdamas, G. B. S. pradėjo galvoti apie rašytojaviimą. Pradėjo, aišku, gana kukliai — su laiškų rašymu. Be daugybės privataus pobūdžio laiškų, jisai įsidrąsino parašyti laišką net vieno leidinio (Public Opinion) redaktoriui. Šioje korespondencijoje G. B. S. aprašė tūlas evangelistų rekolekcijas. Tai buvo *pirmas* spausdintas jo žodis, pasiekęs visuomenės ausį.³⁾ Gi visuomenės nuosprendis buvo tokis—jog George Carr Shaw’o sūnus Bernardas yra ateistas! Tuo “raganų gaudymo” metu, tai buvo gana skandalingas atestatas. Tačiau visas Dublinas žinojo, kad Shaw’ai nėra religingi, todėl pamanė, jog obuolys nuo obels toli nesirita ir tuomi visas incidentas baigėsi.

Būdamas 20-ties metų (1876 m.), G. B. S. rezignavo iš kasininko pareigų ir išvyko į Londoną “laimės ieškoti.” Mat, Londonas tuo metu buvo stambus meno ir kultūros centras. Dubline pasiliko tiktai vienas tėvas. Airiją jisai aplankė tiktai po trisdešimties metų, kai jau buvo pasauliniai išgarsėjęs. Londoną jisai rado, tiesa, bet, anot dainos žodžių, “nerado laimužės, tiktai vargelius.” Per ištisus devyonis metus jisai ten skurdo; teko verstis iš menko motinos uždarbio ir negausios tėvo pašalpos.⁴⁾ Anglijoj tuomet siautė ekonominė krizė, žemė nedavė derliaus. Badas žiūrėjo visiems į akis. Pramonė, kasyklos ir geležinkeliai buvo paleidę tūkstančius darbininkų. Nedarbo šmėkla dūravo iki 1880 m.

G. B. S. MOKOSI-STUDIJUOJA

Tačiau G. B. S. Londonan atvyko ne kad didinus darbininkų gretas—*jisai norėjo tapti rašytoju!* Rašytojaviimui jisai dar buvo nepasiruošęs, todėl veltui laiko ir neleido: veik visas dirbamasias valandas jisai praleido Britų Muziejuje (bibliotekoje) prie knygos. Jo analitinis protas ieškojo atsakymo į tūkstančius kylančių klausimų. Jį domino ne tik gryoji literatūra bei menas, bet ir mokslas, ypačiai biologija bei fizika. Jisai norėjo sužinoti, kas yra šviesa, šiluma, energija, elektra, garsas, oras, vanduo, ugnis, etc. Jisai atsidėjęs studijavo Darviną, Spencerį, Marksą ir kitus gilios minties korifėjus. Ypač jam patiko kultūringų agnostikų (laisvamanių) organas “Westminster Review.” Kiek pajėgdamas rašė, tik nedaug kas jo raštais domėjosi. Savaitraštis “The Hornet” pasisamdė jį muzikos kritiku, tik ir čia “muzikalinis elitas” sukėlė prieš jį tokią nešvankią audrą, kad net patsai leidinys turėjo sustoti. Mat, G. B. S. pagyrė R. Vagnerį, kaip naujovinės muzikos genijų, vietoj pavadinęs jį “kakofonišku šarlatanu,” kaip tuomet Londono kritikų sferose buvo priimta vadinti.

G. B. S. pradėjo rašyti noveles (1879-83 m.) Viso jisai parašė penkias ilgokas apysakas, kurių pirmoji buvo išspausdinta tiktai po 50-ties metų, kai jau jos autorius buvo pasauliniai išgarsėjęs. Pirmoji novelė buvo pavadinta “Immaturity,” o po jos sekė “The Irrational Knot,” “The Unsocial Socialist,” “Cashel Byron’s Profession” ir “Love Among the Artists.” Jų ir pakako. Pats G. B. S. pamatė—jeigu jam niekas to ir nepasakė,—kad jis *nėra novelistas*. Vėliau ir patsai autorius šiuos savo kūrinis laikė tik “nevykusių bandymu.”

G. B. S. buvo nariu net kelių “debatorių” klubų, kurių tuomet buvo pilnas Londonas. Ten siejosi liberalai, socialistai, laisvamaniai, anarchistai ir kiti konservatizmo priešinkai. G. B. S. su jais diskutavo, ginčijosi ir kalbas jiems sakė. Jo “filipikų” pasiklausyti kartais sueidavo didelės minios žmonių. Tai buvo jo oratorijos mokykla!

⁴⁾ Motina mirė, sulaukusi 81 m. amžiaus, 1913 m.

³⁾ 1875 m. bal. 3 d.

MARKSISTAS-SOCIALISTAS

Kartą jisai išgirdo kalbant *Henry George*⁵⁾, autorių knygos "Pažanga ir Skurdas," kuri tuomet Anglijoje buvo neapsakomai populiari, nes Airijos žemės klausimas—buvo krislas kiekvieno akyje. G. B. S. ją perskaitė ir pasuko nuo "kultūrinio agnosticizmo" prie "ekonominio komunizmo" ir reikalavo tučtuojau žemės nacionalizavimo. Socialdemokratams jį kritikavo ir patarė jam pastudijuoti Karolį Marksą. G. B. S. jų paklausė. Jisai atydziai perskaitė ne tik Markso "Kapitalą," bet ir kitus socializmą nagrinėjančius raštus. Teigiama, jog per keturis metus G. B. S. studijavo socializmą, kuris vėliau tapo pagrindu visų jo svarbesniųjų raštų: kritikos, dramų, politinių straipsnių, satyros, sąmojaus, etc. Pats G. B. S. sakė, jog "Henry George pakreipė mane prie ekonomikos. Jo 'Pažanga ir Skurdas' mane uždegė . . . Tačiau tik Marksas atvėrė man akis, jisai padarė mane žmogum. Jo abstraktė ekonomika, kaip aš vėliau pamačiau, buvo klaidinga, betgi jisai pakėlė uždangą ir man parodė pasaulį."

Ekonomikos ir socializmo klausimais G. B. S. parašė gana daug straipsnių, kurių branduolį jisai padėjo pagrindu savo veikalui "The Intelligent Woman's Guide to Socialism and Capitalism" ir "Fabian Essays," kuriuose glūdi jo politinis "credo."

Per dvylika metų G. B. S. skelbė socializmą nuo kiekvieno kampo ir skersgatvio. 1884 m. jisai įstojo į *Fabionų Draugovę* (Fabian Society)⁶⁾, nors tuo metu Anglijoje jau gyvavo

⁵⁾ H. George (1889-97 m.) — pažangus Amerikos politinis ekonomistas. Jo "Pažanga ir Skurdas" išėjo 1879 m.

⁶⁾ *Fabionų Draugovė*, tai svajotojų, reformatorių (nemarksinių) socialistų organizacija, įkurta Londone 1883 m. Ji turėjo skyrius ir kituose Anglijos miestuose, o kaikur dar ir dabar gyvuoja. Tai buvo išimtinai vidurinės klasės, inteligentijos ir šiaip salioninių radikalų sambūris-partija, pasimojusi įvykinti socializmą ramiu evoliucijos keliu; ji neigė revoliuciją. Savo tikslą jie manė pasiekti švietimo keliu. Fabionai stoji už žemės, geležinkelių, bankų, kasyklų ir stambiosios pramonės nacionalizavimą (išpirkimo keliu), t. y., už valstybinį kapitalizmą, kuris dabar vykdomas Anglijoje. Turto eksproprijavimui ir privatinės savasties panaikinimui jie buvo priešingi. Jie stoji už didesnes darbininkų algas, už gyvenimo standarto pakėlimą, už vargo panaikinimą ir bendrai už daugelį kitų reformų. Tuomi jie manė išvengsį "visanaikiniančios" socialinės revoliucijos. Dėl to jie ir pasivadino fabionais, pagerbdami Romos generolą Fabijų Penktąjį (Quintus Fabius Maximus), pramin-

ir grynai marksinių socialistų organizacija—Socialdemokratų Federacija, kurios vadais buvo Henry M. Hyndman ir Keir Hardie. Ši tai buvo grynai darbininkų organizacija ir daug skaitlingesnė, negu fabionų. Federacijos nariai fabionus vadino "buržuazijos liokajais," "svajotojais" ir pan. Su Federacijos vadais Shaw'as visuomet vedė ideologinius ginčus.

Kodėl G. B. S. stoji ne į Soc. Federaciją, bet į Fab. Draugovę—jisai pats į tai atsako: "Kai aš pats, besiruošdamas stoti į Soc. Federaciją, pakeičiau savo nuomonę ir prisišliejau prie Fabionų, aš vadavausi ne įmatomu programos ar principų skirtumu, bet išimtinai instinkto nujautimų, jog Fabionai, o ne Federacija galės patraukti mano paties papročių bei šališkumo pilnus intelektualus, kurie jau tuomet brendo darbui, stovinčiam prieš mus."

MUZIKOS KRITIKAS-ŽURNALISTAS

G. B. S. pamatė, kad noveles rašyti jam nevyksta, gi socialistinio agitatoriaus darbas buvo nemokamas. Tuo tarpu reikėjo gyventi, o įplaukų nebuvo. Ši bado padėtis pastūmėjo jį į žurnalizmo sritį, nors tasai darbas jo širdies ir netraukė. Jisai dirbo knygų apžvalgininku prie "Pall Mall Gazette," meno-tapybos kritiku prie "World" ir muzikos kolumnistu prie "Starr," pasirašydamas slapyvardžiu *Corno di Bassetto*⁷⁾ Už poros metų G. B. S. jau buvo oficialus "Worldo" muzikos kritikas ir rašė *savo vardu*. Nuo 1894 m. iki 1898 m. galo jisai dirbo, kaip vyriausias teatro kritikas, prie literatūros savaitraščio "Saturday Review," kurio savininku ir redaktorium buvo Frank Harris. Tai buvo paskutinis Shaw'o žurnalistikos darbas.

Berecenzuodamas teatro veiklą, G. B. S. susiartinio su patim teatru, užčiuopė jo pulsą ir pamėgo jį. Šis užkulisinis teatro kontaktas padėjo Shaw'ui "atrasti patį save," parodė, kad jo ateitis glūdi šio žanro mene, kad žurnalistikoje jisai tik eikvoja savo jėgas ir talentą. Jisai pradėjo kurti teatrui pjeses ir galiau tapo geriausiu jo meto scenos techniku-režisieriu

— "delsėju" (Cutator). Sakoma, jog Puno Karo metu tasai generolas savo begaliniu delsimu ir manevravimu tiek nualsino Hannibalą, kad tasai vėliau net karą pralaimėjo. Taigi dabar bi kokią delsimą taktiką ir vadina—"fabionų taktika."

⁷⁾ *Corno di bassetto*, tai senovinis muzikos instrumentas, vartojamas Mozarto "Requiem" išpildyme.

rium. Pradžia, aišku, kaip ir kiekvienos kūrybos pradžia, buvo sunki. Sakoma, jog genijų pirmiausiai pastebi ir įvertina tik sveitimieji; jo tėvynainiai sutinka jį su "būgnais ir trimitais" tik tuomet, kai jisai jau grįžta iš užsienių su garbės aureole. Shaw'o dramų ir komedijas ilgai ir dideliu pasisekimu vaidino Amerikoje, Vokietijoje ir Skandinavijoje pirma, negu Anglija jas pamėgo. Jo dramą "Mrs. Warren's Profession" (parašytą 1892 m.) Londono cenzorius neleido vaidinti per 30 metų.⁸⁾ To paties likimo susilaukė jo "The Philanderer" ir kaikurios kitos pjesės.

Dramoje "Mrs. Warren's Profession" autorius iškelia visą moralinį supuvimą mūsų visuomenės, kurioje moterims tenka gyventi. Jisai parodo, kaip skurdas, vienišumas, diskriminacija ir kiti nepalankūs veiksniai stumte stumia jaunas merginas į prostitučių gretas. Jisai smerkia tas moteris, kurios, ekonominiais išskaičiavimais pasikloję, legaliai ar nelegaliai prikimba prie vyrų. Tačiau šisai kaltinimas—jis sako—nublunka palyginus jį tai didžiulei vyrų prostitutų klasei, kuri savo turtų pagalba vilioja moteris į prostitutės lovą. Turtingi be principų vyrai esą visuomenei pavojingesni, negu be doros neturtingos moterys! Prostitucijos pašalinimui—jisai teigia—reikia moterims mokėti žmoniškesnes algas, duoti geresnius butus ir bendrai pagerinti kitas jų gyvenimo sąlygas. Visai teisinga rekomendacija!

G. B. S. KOVA UŽ PRIPAŽINIMĄ

G. B. S., kaip dramaturgą, tikrai galima statyti greta tokių pasaulinio masto garsenybių, kaip anglų šekspyras ir francūzų Molieras. Savo gyvenimo eigoj jisai parašė apie 50 pjesių, kurių dauguma, reikia tikėti, susilauks tokio ilgo amžiaus, kaip graikų Aristofanio "Lysistrata," Euripido dramų, etc. Savo aštriu sarkazmu, giliu sąmojumu ir deginančia kapitalistinės sistemos kritika, jisai atgaivino apsnūdusį 19-jo amž. Anglijos teatrą. Jo moderninės pjesės susilaukė pažangioje pasaulio visuomenėje teigiamo įvertinimo.

Nuo šekspyro laikų, per apie 300 metų, Britanijos drama buvo merdėjantis menas.

⁸⁾ Po pirmojo šios dramų suvaidinimo New Yorke (1902 m.) policija visus aktorius areštavo, bet teismas jų nebaudė.

Nuo 17-to amž. pradžios iki 19-to amž. galo, su mažom išimtim, Anglijos teatras laikėsi tik vardais paskilbusių *aktorių*, o ne dramaturgų. Šekspyro genijus ir įsigalėjęs puritanizmas bei cenzūra—nubaidė nuo teatro geriausius to krašto rašytojus. Niekas nedrįso dramų rašyti, nes netikėjo prilygti šekspyriui. Geresnieji rašytojai liko novelistais, nes ten jie galėjo laisvai išsireikšti, ten nebuvo cenzūros. Iki Shaw'o eros anglų teatras mito vien pigiom melodramom, daugiausiai pasektom francūzų rašytojus—Scribe ir Sardou. G. B. S., kaip dramų kritikas smarkiai puolė fasonines to meto pjeses, kėlė Ibseną ir tuomi paruošė jo paties rašytom komedijom dirvą. Galiau senovinė drama turėjo užleisti kelią moderniajai *idėjų dramai* ir pačioje šio amžiaus pradžioje—Shaw'as neginčijamai įsipi lietino teatro patalpose.

Pradžioje, žinoma, Londono teatralai bandė Shaw'ą ignoruoti, bandė pasenusiom "bezlepyčiom" operuoti. Vietoj supelėjusių dejonių bei sentimentalių deklamacijų Shaw'as davė jiems socialinę satyrą, revoliucinę filosofiją ir protinį dialogą. Šios naujagadyninės, tirštai fabioniniu socializmu nuspalvintos pjesės—dramos—teatro žilabarzdžiams nepatiko. Tačiau tokia padėtis Shaw'ą nenugąsdino: jisai 1904 m. išsinuomavo Court Teatrą, kuriame pats išmokė aktorius, pats režisavo ir statė savo pjeses. Aišku, jam teko išsiauklėti ir *naują publiką*, nes senoji jo nesuprato. Kritikai irgi jį negailestingai spirgino iš visų pusių: būk jo pjesės esančios ne vaidintinos, bet skaitytinos, būk jos esą tinkamos vien mokyklinėm pamokom ruošti, istorijos studijoms, etc. Betgi nežiūrint visos tos nešvankios "krucijos"—Shaw'o teatras kilo, plito. Tuomet jo pjeses pradėjo vaidinti ir kiti teatrai. Publika jas pamėgo, nes jo dramų dvelkė naujumu, šviežumu, o ne viduramžių pelėsiams.

SENOJI TECHNIKA IR NAUJOSIOS PROBLEMOS

G. B. S. daugiausiai suintrigavo publiką tuomi, kad jisai atgaivino klasiškąją dramų rašymo techniką ir pritaikė ją mūsų gadynės problemoms rišti. Jisai pasisavino graikų dramaturgų rašymo metodus—su ilgom retoriškom kalbom—dabarties reikalų nagrinėji-

mui. Shaw'o pjesės yra taipjau originalios, kaip ir pats jų autorius. Jisai vartoja dramą, kaip platformą, laikraštį ar sakyklą: tūlos jo komedijos yra pusiau pamokslai, pusiau debatai, kuriuose diskutuojama įvairūs klausimai — meilė, santuoka, šeima, tikyba, mokslas, politika, visuomenė, menas, literatūra ir pan. Pav. pjesėje "Caesar and Cleopatra" jisai nagrinėja istorijos įvykius, "Man and Superman" puoselėja kūrybinės evoliucijos pagrindus, "John Bull's Other Islands" politiką, "Major Barbara" Išganymo (Salvation) Armiją, "The Doctor's Dilemma" gydytojų profesiją, "Getting Married" santuoką, "Missalliance" tėvus ir vaikus, "Pygmalion" fonetiką, "Androcles and the Lion" religinius klausimus, "Heartbreak House" karo baisenybes, etc. Po pirmojo pasaulinio karo jisai parašė didžiulį žmonių testamentą "Back to Methuselah," kuriame įrodinėja, jog žmogui reikia gyventi bent 300 metų, jeigu jisai nori savo būklę pagerinti. 1924 m. parašė tragediją "Saint Joan" (Orleano Mergele), kurioje pavaizdavo anglų-francūzų karo kovas. Tai buvo paskutinė jo geresniųjų dramų. 1926 m. Shaw'ui sukako 70 metų amžiaus. Per likusius 24 metus jis dar parašė aštuonias ar devynias pjeses, tačiau jo pirmesniems darbams jos jau neprilygo!

Galima būtų dar suminėti jo: "Candida," "Man of Destiny," "Devil's Disciple," "The Dark Lady of the Sonnets," "You Never Can Tell," "Captain Brassbound's Conversion," "The Apple Cart," "The Great Catherine," "Fanny's First Play," etc. Paskutinė pjesė, parašyta prieš pat autoriaus mirtį, yra "Far-etched Fables." Prie šios prikibo Anglijos cenzorius, kad ten buvo sugretintas Jėzus su Hitleriu.

G. B. S. atgaivino britų sceną, aprūpinęs ją modernia, realistine, gyvenimiška drama, ir pakėlė bendrą kultūros potencialą. Jisai grąžino dramai mintį, pabudino socialinę jo amžiaus sąmonę, parodė, jog istorinės asmenybės yra taipjau žmogiškos ir įdomios, kaip ir mūsų dienų gyventojai, nors apie žmones bendrai jis ir nebuvo labai aukštos nuomonės. Kartą jisai taip išsireiškė:—"Kai aš numirsiu ir nueisiu į dangų, tai aš seniui dievui pasakysiu—"Sunaikink visa, kas tik yra žemėje, seni. Tavo žmogiškasis eksperimentas yra

nevykęs. Žmonės, kaip politiniai gyvuliai, nepajėgia išrišti klausimų, kylančių dėl jų pačių besidauginimo. Nušluok juos nuo žemės paviršiaus ir sutverk ką nors geresnio'." Kitu atveju jisai pasakė: "Jeigu dievas bandys mane kvosti ir už įvairius mano darbus laipsnius statyti — tai tarp mudviejų kils visai rimtas konfliktas!"

G. B. S. PAŽIŪROS IR ĮTAKA

Spręsti, kuris yra pranašesnis — šekspyras ar Shaw'as, neįmanoma, nes tai du skirtingi, milžiniško pajėgumo kūrėjai: šekspyras buvo vyriausiai susidomėjęs žmonių sielų pavaizdavimu poezija, gi Shaw'as idėjom bei filosofija ir žmonių skatinimu prie mąstymo bei savimi pasitikėjimo. Tai skirtumas tarp artisto ir pranašo. Be to, Shaw'as dar buvo ir visuomeninis reformatorius bei agitatorius už geresnę žmonių santvarką.

Savo pjesėmis, išangomis į jas, kalbomis ir straipsniais — Shaw'as vertė žmones mąstyti, protauti. Net ir tais atvejais, kai jo skelbiamos idėjos nebuvo originalios, jisai mokėjo taip išpopuliarinti kitų idėjas, kad žmonės jas pajuto, jomis susidomėjo ir dažnai jas pasekė. Pav., jo kūrybinės evoliucijos idėja, puoselėjama dramoje "Man and Superman" (žmogus ir Viršžmogis), įgijo sekėjų daugiau, negu veikalai tokių evoliucininkų, kaip Darvinas, Lamarkas, S. Butleris ir kiti. Nuo 1905 m., kai pirmą kartą kalbamoji drama buvo suvaidinta, G. B. S. tapo pasaulio inteligentijos idoliu, ypač besimokančios jaunuomenės rateliuose jisai pasidarė nepaprastai populiarus. Jiems patiko jo maištiška dvasia, jo neigimas tradicijos, išpūstos reputacijos, pasenusios moralės, privilegijos, pinigų galios ir tt. Pažangiosios Shaw'o idėjos įstrigo į naujosios gentkartės širdį!

Už savo literatinius darbus G. B. S. 1925 m. gavo Nobelio premiją.

Carinės Rusijos G. B. S. visa savo siela nepakentė, nes tuomet ten galiojo juodžiausia politinė reakcija ir ekonominė priespauda. 1931 m. jisai aplankė Tarybų Sąjungą, kurioje jį labai gražiai priėmė. Nuo to laiko, iki pat mirties, jisai gerbė tą kraštą ir jo vadus.

Į Ameriką jisai žiūrėjo prastai, nors jis čia ir buvo gana populiarus, ypačiai pažangesniųjų sluoksnių gretose. Jo dramoms čia turėjo ir

turi didelį pasisekimą. Kartą jisai pasakė, jog "100% amerikonas yra 99% idiotas."

Betgi 1933 m. G. B. S. aplankė Ameriką (J. A. V.), kai jis kartu su žmona važinėjo po įžymesnes pasaulio vietas. Jisai buvo sustojęs San Francisco ir New Yorke, kuriame jo laivas išstovėjo lygiai 26 valandas. Balandžio 11 d. jis sakė ilgą kalbą Operos Rūmuose (Metropolitane). Ta kalba labai nepatiko mūsų krašto "džingoistams," nes kalbėtojas smarkiai pajuokė, pasatyrizavo kai kuriuos amerikonų papročius, jų blankumą, išdidumą, kultūrinį menkumą ir pan. G. B. S. patarė amerikonomams suvisuomeninti savo pramonę, geležinkelius, bankus, kasyklas ir kitas nacionalinės vertės įmones. Wallstryto pini-guočius jisai pavadino 95% lunatikais, patarė jais nusikratyti ir sumoderninti J. A. V. jų konstituciją, panaikinti užsienių skolas, etc. Aišku, tokia kalba negalėjo patikti Amerikos galingiesiems!

G. B. S. IR JO KRITIKAI

Dar gyvam G. B. S. esant, tūli filisteriai bandė jį "kritikuoti," ar, geriau sakant, pedantiškai kandžioti, vyriausiai dėl jo socialistinės pasaulėžiūros ir pasaulėjautos. Jie kabinėjosi prie jo aprangos, dietos, būdo, blaivybės, vegetarizmo, tariamo "nenuosakumo" bei "nesocialumo" ir kitų neesminių dalykų. O kad G. B. S. buvo bevaikis,¹⁰⁾ tai tūli pasiskubino apšaukti jį "impotentu." Gi Oskar Wilde, dvi-prasmiska užuomina, įtarė jį net "homoseksualistu."¹¹⁾ Frank Harris, stipriai seksualinės literatūros apaštalas, išmetinėjo, būk Shaw'o sukurti personažai — dėl asketiško autoriaus gyvenimo — esą blankūs, bekraujai, knygiški, negyvenimiški; ypačiai moterys esančios kokios tai be aistrų belytės būtybės. Nuo jų neatsiliko B. Russell ir H. G. Wells su savo tri-grašiu.

Kad G. B. S. nebuvo amoristas ar pornografas, kaip tūli modernųjų romanų autoriai, tai tiesa. Tačiau tik dėl to vadinti jį lytiniu "impotentu" negalima, nes pornografai dažniausiai patys yra pilniausi "impotentai."

¹⁰⁾ G. B. S. vedė būdamas 42 metų. Jo žmona, už jį vienas metais jaunesnė, mirė 1943 m., išgyvenusi 86 metus.

¹¹⁾ Pats O. Wilde 1895 m. Londone buvo teistas už pederastiją. Sakoma—kas kuo kvepia, tuo ir kita tepa!

G. B. S. teigė, ir ne be pagrindo, jog perkrautas seksualumas, ypač pornografija, tar nauja tik "impotentų" ir patologinių gašlūnų bei lytinių iškrypėlių (perverts) aistroms dilginti, o ne literatūrai. Prieš lyties aistras jisai statė *proto* aistras, kaip tobulos kūrybos variklį.

NUOSAKUS LAISVAMANIS

G. B. S. buvo nuosakus laisvamanis—tokiu jisai gyveno ir mirė. Jisai įsakė, kad jo laidotuviuose nebūtų gėlių, ašarų, oracijų ir nei vieno kunigo! Savo testamente įrašė, kad jisai būtų sudegintas, kad jo pelenai būtų sumaišyti su jo žmonos pelenais ir išbarstyti jo sodo gėlyne, o ne Vestminsterio Vienuolyne padėti, kaip kad tūli proponavo.

Baigiantį savo gyvenimo dienas Shaw'ą užklausė, ar jisai tiki pomirtiniu gyvenimu. Nesvyruodamas jisai pareiškė: "Atsakydamas šį klausimą taip, kaip jūs jį suprantate, pasakysiu, jog nei tikiu, nei norėčiau, kad taip būtų. Kai aš numirsiu—aš numirsiu. Asmens amžinybe aš niekad netikėjau. G. B. S., ar kieno kito, amžinybė neįmanoma. Individai nyksta, amžina yra tik kūryba. Aš tikiu *amžinybe gyvybės*, o ne individo."

Kai dėl religijos, tai G. B. S. visai ryškiai pasisakė savo testamente:

"Mano religiniai įsitikinimai ir mokslinės pažiūros šiuo metu negali būti aptarti (defined) kitaip, kaip tikinčio *kūrybine revoliucija*. Aš noriu, kad joks viešas paminklas ar meno kūrinys, ar užrašas, ar pamokslas, ar tikiybinis ritualas mano atminimui—nesugestuetų, jog aš priėmiau mokymą kokios nors organizuotos bažnyčios ar sektos; negi aš noriu, kad tai būtų išreikšta pavidale kryžiaus ar kokio nors kito kankinimo įrankio, ar kraujo aukos simbolio."¹²⁾

G. B. S. APIE FAŠIZMĄ IR KOMUNIZMĄ

Shaw'o biografas Hasketh Pearson kartą pasakė, jog jis nematęs skirtumo tarp komu-

¹²⁾ "My religious convictions and scientific views cannot at present be more specifically defined than as those of a believer in a creative revolution. I desire that no public monument or work of art or inscription or sermon or ritual service commemorating me shall suggest that I accepted the tenets peculiar to any established church or denomination nor take the form of a cross or any other instrument of torture or symbol of blood sacrifice."

nizmo ir fašizmo. Į tai G. B. S. jam atsakė: "Kas mano, jog tarp komunizmo ir fašizmo nėra skirtumo, tas nesupranta nei vieno, nei kito. Seniau kapitalistai skelbė, jog valstybė neturi kištis į pramonės reikalus, jog kapitalistai privalo turėti laisvas rankas, o valstybė—darbo ir kapitalo konflikto metu—turi tik eiti policininko prievoles (žinoma, fabrikančio naudai) . . . Gi kai fabrikantai pamatė, kad jie galėtų pelnyti daugiau, jeigu turėtų valstybės finansinę paramą ir politinę galią savo rankose—jie tai įrašė į savo programą. Šitas valstybės remiamas kapitalizmas ir vadinasi—*fašizmas!* Tai socialinė organizacija be socializmo, tai visuomeninė įmonė be komunizmo, tai 'Hamletas,' be Hamleto rolės. Anglijos ir Amerikos kapitalistai dabar yra griežčiausi fašistai ir anti-komunistai, o nugalėta Vokietija, grįžusi į anglo-amerikoniško tipo fašizmą,—bus priimta į karą laimėjusių santarvininkų glėbį, kaip pilnateisė sandarbininkė organizuojamo naujo pasaulinio karo prieš komunistinę Rusiją (jeigu darbininkai nepasirinks civilinį karą, vietoj karo prieš Rusiją). Tuomet fašizmas išeis į žūtbutinę kovą prieš komunizmą, už pasaulinę galią."

Kaip pranašiški šitie Shaw'o žodžiai! Dabar jau kalbama apie Vokietijos apginklavimą, iš kalėjimų paleidžiami buvusieji Hitlerio generolai, stambieji pramonininkai ir kiti praeito karo kriminaliniai nusikaltėliai, ir statomi į vadovaujamas vietas atgaivinamai karo pramonei bei proponuojamai neo-fašistinei kariuomenei, ruošiamai kovai "prieš rytus"!

G. B. S. buvo taurus maištininkas, "naujojo amžiaus pasiuntinys," tariant jo paties žodžiais. Jisai buvo didelis skriaudžiamųjų draugas ir persekiojamųjų užtarėjas. Kai 1887 m. Amerikos valdžia nuteisė (ir pakorė) keturis šio krašto darbininkų vadus, t. v. Heymarketo Tragedijos aukas, jisai parašė peticiją, kurioje reikalavo panaikinti jiems uždėtą bausmę. Kai mūsų šalies teismas nubaudė 10-čia metų kalėjimo už prieškarinę kalbą V. Debsą, jisai jį užtarė. Jisai kovojo prieš nuteisimą Tomo Mooney, Sacco ir Vanzetti bei kitų politinių kalinių. Kai pernai New Yorke buvo nuteisti 11 Komunistų Partijos vadų, jisai smerkė šią politinę bylą, kaip laisvo žodžio apynasrį ir sakė, jog jei dabar

gyventų šv. Petras, tai tasai teismas ir jį paskaitytų "maištininku."

G. B. S. nebuvo nuosakus socialistas ar komunistas, kaip jis vėliau save vadino; jisai buvo reformatorius, *kūrybinės revoliucijos* apaštalas. Jisai priėmė savaip "pataisytą" marksimą, kuriame jisai bandė suderinti komunimą su individualizmu, o paneigti kolektyvizmą. Į komunizmą jisai žiūrėjo pro fabiono prizmę. Tačiau G. B. S. nuosakiai ir ištikimai visą amžių kovojo už skriaudžiamąjį žmogų, už jo būklės pagerinimą, prieš jo skriaudėjus. Jisai buvo priešas visokios spaudos, vargo, ignorancijos, organizuotos religijos ir prietarų. Laisvas, savystovus, mąstantis žmogus—tai buvo jo ateities pasaulio pilietis! Šito idealo iki mirties jisai neišsižadėjo. Garbė kilniam idėjininkui!

MENAS, GROŽIS, DAILĖ MŪSŲ GYVENIME

(Taša nuo 36 pusl.)

*Ištaigingumui paaukot,—
Jo kabinetui ne pro šalį,
Kai devynioliktus metus
Sulaukė filosofas mūs.*

Kiek čia lengvos *satyros* ir žaismingo *ju-moro!*

Poeto "plunksna," o ne dailininko teptukas, argi "beistengs nupiešti" jauno prašmatnaus franto, "madų mokinio" kabinetą? Paryžiui Puškinas duoda *būdvardį* "madingas." Ką "gali madingas Paryžius" (t. y. jo madų biznieriai) "paaukot ištaigingumui"—perteklingam pinigų švaistymui . . . tai pravartu jaunam "mūsų filosofui," išmuštruotam bajoraičiui.

(Pabaiga bus 2-me num.)

Sesuo

Mes buvome kariai ir savo šviesų Gyvenimą praleidom apkasuos. Tikiu, kad mūsų nieks taip nemylės jau Kaip ji, ta paprastutė medesuo . . .

Ji sužeistus gaivindavo mus uoliai, Įkvėpdama gyventi mums drąsos. Pripratome, kad mes daugiau nei broliai, O ji—daugiau nei mylinti sesuo.
1946. *Juozas Macevičius.*

Korėja: kalnų, miškų ir turtų šalis

D. M. ŠOLOMSKAS

Korėjos vardas dabar žinomas kiekvienam. Su jos reikalais tapo kietai surištas pasaulinės taikos reikalas.

Korėja yra rytinėje Azijos dalyje. Iš rytų pusės ją supa Rytinė (Japoniškoji) Jūra, o Korėjos pertaka skiria ją nuo Japonijos. Iš vakarų pusės—Geltonoji Jūra. Taigi, Korėja yra iš trijų pusių apsupta jūromis, kurios sudaro apie 2,000 mylių jos sienų. Tik šiaurvakarinėje dalyje ji sausžemiu jungiasi su Mandžiūrija, bet ir čia jos sieną sudaro didžiosios Yalu ir Tumen upės.

Korėja, kaip pirštas, įsikišus į jūras ant virš 600 mylių ilgio. Jos plotis yra apie 150 mylių. Korėja užima 85,250 ketvirtainių mylių plotą ir turi apie 30,000,000 gyventojų.

Korėjoje yra labai daug kalnų, kurių tūli siekia virš 8,000 pėdų aukščio. Upės ilgos, plačios ir sriaunios. Bet tarpe kalnų yra tokių gražių lygumų, kokių retai kur kitur galima rasti. Upių vanduo sugabiai leidžiamas kanalais apdrėkinimui laukų, ypatingai ryžių plotų.

Korėjoje miškai užima dar apie 70 nuosimčių jos teritorijos. Jie gražūs, turtingi.

Per Korėjos vidurį pereina 38-ta žemės juosta (paralėlė, lygiagretė). Ta juosta pereina dalį Kinijos, šiaurinę Persiją, Turkiją, pietinę Ispaniją ir per visas Jungtines Valstijas. Mūsų šalyje Washingtonas ir San Francisco, daug maž, yra arti 38-tos paralėlės.

Bet Korėjos oras daug skiriasi nuo Washingtono arba San Francisco oro. Ten žiemos būna gilos ir labai šaltos, vėjai dideli. Gi vasarą būna didelių karščių, smarkių vėjų ir lietu.

KORĖJIEČIAI IR JŲ ISTORIJA

Korėjos istorija yra sena, kaip ir Kinijos, bet nėra pilnai ištirta. Korėjiečiai turi savo kalbą, nors jie yra daug žodžių ir papročių perėmę nuo kiniečių.

Korėjiečių tauta yra junginys kinų, mongolų, mandžiūrų, malajiečių, turanų, sungusų ir kitų mongoliškų tautų. Tikėjimas — bu-

dizmas ir konfucionizmas, labai mažai krikščionių. Jų rašyba labai sena.

Daviniai sako, kad korėjiečius, kaipo tautą, sujungė jų vadas *Ki-tse* 1112 metų pirm krikščioniškos gadynės. Tūkstantis metų vėliau Korėja susijungė su Kinija. Vėliau pateko į mongolų valstybę, ir vėl į Kinijos ribas. Kelis kartus Korėją puolė kitų šalių valdonai; ypatingai buvo žiaurus karas prieš Japonijos įsiveržėlius 1592—1597 metais. Korėjiečiai su pagalba kinų sumušė ir išvijo japonus.

Devynioliktoje šimtmečio Europos imperialistai žiauriai puolė Kiniją ir Korėją. Kartą Jungtinių Valstybių karo laivynas buvo užpuolęs Korėją, neva prekybos reikalais. Po Rusijos pralaimėjimo karo su Japonija (1904-1905 m.) Japonijos imperialistai vis daugiau ir daugiau įsigalėjo Korėjoje. 1910 metais, su Anglijos ir Jungtinių Valstybių pritarimu, japonai galutinai ją pavergė ir paskelbė *Chosen* Japonijos provincija.

Korėjiečiai nuolatos kovojo prieš savo pavergėjus, ypatingai laike Antrojo Pasaulinio Karo (1939—1945 m.). Korėją iš Japonijos jungo išlaisvino Tarybų Sąjungos armija, 1945 metais, kada ji suplikė Japonijos karo jėgas Mandžiūrijoje. Pagal pirmesnę sutartį tarpe Jungtinių Valstybių ir Tarybų Sąjungos, Amerikos armija atvyko ir okupavo pietinę Korėją iki 38-tos paralėlės, o šiaurinę laikė okupavus tarybinė armija.

KORĖJOS TURTAI IR ATEITIS

Korėja yra turtingas kraštas. Jos žemėje, kalnuose, yra aukso, sidabro, vario, grafito, geležies, anglies ir kitų iškasamų turtų. Nors jos turtai dar nėra pilnai ištirti, bet jau apskaitliuota, kad geležies yra apie du bilijonai tonų, anglies daugiau dviejų bilijonų tonų, mangano apie bilijonas tonų. Jos greitos ir smarkios upės labai prielankios įrengimui galimų elektros jėgainių. Jos miškai dideli ir puikūs. Žemė derlinga, ypatingai daug užaugina ryžių, kurių jau 1943 metais buvo pa-

gaminta 4,430,000 tonų, miežių, pupelių ir kitų javų.

Japonijos imperialistai, siekdami pavergti kitas Azijos šalis, Korėjoje ir Mandžūrijoje išvystė galingą industriją, pravedė daug plentų ir geležinkelių, pastatė elektros gamyklų ir kitokių stambių įmonių. Jie siekė, laikui bėgant, perkelti savo imperijos centrą į Mandžūriją. Korėja buvo ruošama karo baze prieš Tarybų Sąjungą ir Kiniją. Japonijos imperialistai kasmet iš Korėjos išveždavo virš 130,000,000 jenų (jenas buvo apie 50 c. vertės) vertės įvairių prekių.

Kada Korėjos liaudis apsivienys, atsikratys svetimųjų "globos," ji galės laimingai ir gražiai gyventi.

LIAUDIES ATSIEKIMAI IR ŽIAURUS KARAS

Japonijai viešpataujant, Korėjoje valstiečiai buvo pusiau - baudžiauninkų padėtyje, o darbininkai žiauriai išnaudojami ir verčiami dirbti ilgas valandas. Veik visos geresnės žemės priklausė dvarponiams. Valstiečiai buvo baisiai dideliame varge, šimtai tūkstančių šeimų visiškai neturėjo žemės.

Tarybų Sąjungos armijai vežant japonus iš šiaurinių į pietus, bėgo japonai, bėgo ir visi naujosios santvarkos priešai. Šiaurinėje Korėjoje įsikūrė darbo žmonių santvarka. Stambieji fabrikai ir dirbtuvės buvo suvisuomeninta, jau 1947 metais veikė 1,134 nacionalizuotos įmonės, teikdamos daugiau produkcijos, kaip pirma. Per tą laiką buvo atimta nuo dvarponių žemė ir perduota dėl 725,000 valstiečių šeimų be jokio atlyginimo.

Valstiečiams buvo suteikta valstybinė pagalba sėklomis, žemės apdirbimo mašinomis, galvijais ir pinigais. Kultūra padarė milžiniško progreso. 1948 metais jau buvo virš 3,000 pradinių mokyklų, tai yra, tris kartus daugiau, kaip japonams viešpataujant. Jeigu 1944 metais, Japonijai viešpataujant, Korėjoje buvo tik 44 vidurinės mokyklos, tai 1948 metais jų buvo 720, taipgi 11 aukštųjų mokslo įstaigų.

Kitaip buvo dalykai pietų dalyje. Ten ne vien pasiliko kapitalistai ir dvarponiai galioje, bet net Japonijos pataikūnai tebeviešpatavo. Naturalu, kad jie ir iš šiaurinės Korėjos pabėgę dvarponiai, kapitalistai, militaristai ir jų užsienietiški globotojai buvo baisiai nusistatę prieš naująją santvarką šiaurinėje Korėjoje ir ruošėsi ją sunaikinti. Pietinėje Korėjoje siautėjo žiaurus teroras. Nuolatos ėjo darbininkų ir valstiečių partizanų karas už išsilaisvinimą.

38-toji paralelė (juosta) dalino Korėją į du priešingus pasaulius. Šiaurėje buvo nauja santvarka, pietuose—sena. Naujosios santvarkos gyventojai siekė apvienyti Korėją naujais gyvenimo pamatais, be darbo žmonių išnaudojimo. Pietinės

Drawn by Theodora P. Thompson and Irvin E. Alleman

Korėjos valdonai ir jų sėbrai siekė gražinti seną santvarką ir šiaurinėje dalyje. Kaip skirtingi darbo žmonių reikalai nuo kapitalistų ir dvarponių, taip skirtingos buvo abi Korėjos dalys.

New York Herald Tribune, 1949 m. lapkričio 1 d. išspausdino United Press korespondento pranešimą, kuris perdavė Pietų Korėjos karo ministro Shin Sung Mo sekamą kalbą:

“Mes esame pakankamai stiprūs maršuoti ir užimti Pyongyangą (šiaurinės Korėjos sostinę) bėgiu keleto dienų . . .” Ir toliau: *“Jeigu tai būtų priklausę nuo mūsų, tai aš esu tikras, kad mes jau būtume pradėję tą žygį. Bet mes turėjome laukti, kol jie (amerikiečiai lyderiai) bus pasiruošę. Jie vis mums sako: ‘Ne, ne, laukite!’”*

1950 metais, tai yra, apie 6 mėnesiai po šio pareiškimo, Tokio mieste, Japonijos sostinėje, įvyko Jungtinių Valstybių karinių vadų konferencija, o Pietinėje Korėjoje apsilankė rep. partijos vadas John Foster Dulles.

Pietų Korėjos, Jungtinių Valstybių generolai, Mr. Dulles ir Amerikos atstovas Korėjoje Mr. Muccio ketvirtadienį, birželio 22 d., pasidėję žemėlapius prie 38-tos paralelės, studijavo ir per žiūronus žiūrėjo į šiaurinės Korėjos pusę. Šis paveikslas tilpo New York Times'e 1930 m. birželio 26 d. Sekmadienį, birželio 25 d., ant 38-tos paralelės jau prasidėjo karas.

Korėjoje karas jau turėjo tris laipsnius:

(1) Nuo 1950 m. birželio pabaigos iki rugsėjo vidurio pasirodė, kad nepaisant, kaip skaitlinga ir amerikiniiais ginklais buvo apginkluota Pietinės Korėjos armija, ji greitai pakriko. Mat, ją sudarė, milžiniškoje didžiumoje, darbo žmonės, kurie nenorėjo kariauti už seną jiems sunkaus gyvenimo santvarką. Per tą laiką šiaurinės Korėjos armija, nepaisant, kad ją puolė Jungtinių Valstybių karinis laivynas, orlaivynas ir jau kelios divizijos okupavo veik visą pietinę Korėją, pasiekė Taegu ir Pusan miestų sritis.

(2) Tuo kartu Jungtinės Valstybės permetė kelias savo armijos divizijas iš Japonijos ir Amerikos, iškėlė apie 100,000 armiją Inchon ir Seoul srityje, šiauriečių korėjiečių užnugaryje. Amerikiečiai ne vien atsiėmė pietinę dalį Korėjos, bet iki lapkričio pabaigos pasiekė Mandžiūrijos sieną, ruošėsi okupuoti vi-

są šiaurinę Korėją.

(3) Tuo laiku, kada generolas MacArthuras pranašavo, kad “Kalėdas amerikiečiai švęs namie,” kad jau karas Korėjoje baigtas, tai šiauriečių naujai mobilizuoti ir išlavinti rezervai, ir kiniečių savanoriai perėjo į ofensyvą, atkariavo visą šiaurinę Korėją ir mūsų perkėlė į pietinę dalį.

Naminis karas Korėjoje ir užsienio intervencija padarė jį baisiu ir žiauriu. Amerikos kariniai laivai ir lėktuvai nušlavė ištisus miestus ir miestelius nuo žemės paviršio. Pietiečiai, kada jie buvo okupavę didelę dalį ir šiaurinės Korėjos, atliko baisų “valymą.” New York Daily News 1950 m. lapkričio 17 d. įtarpino kelis paveikslus šaudomųjų ir pranešė, kad pietiečiai vien Seoul miesto srityje tuo laiku sušaudė 609 “išdavikus—komunistų bendradarbius.”

Š. m. sausio 1 d. United Press korespondentas Hugu Baille perdavė Amerikos karinio orlaivyno komandieriaus generolo George Stratemeyer pareiškimą, kuris sakė, kad jo komandoje Amerikos kariniai lėktuvai tik į 30 dd. 1950 m. gruod. mėn., užmušė 39,031 komunistą, sunaikino 12,296 namus, 1,803 automobilius, 48 sandėlius, 759 gelžkelių vagonus, 83 garvežius, 26 tunelius, 81 tiltą, 69 laivus ir 2,608 vežimus.

Tai tik vieno mėnesio ir tik karinio orlaivyno naikinimas Korėjoje! O kur karo laivyno? Kur armijos, kuri ypatingai besitraukdama viską naikino, apie ką net su pasibaisėjimu žurnalo “Life” korespondentas John Osborne, tarpe kitko, rašė:

“Bandyti laimėti šį karą, kaip mes šiandien darom Korėjoje, reiškia ne tik kviesti galutiną pralaimėjimą, bet taip pat versti mūsų kareivius prie didžiausio žvėriškumo veiksmų ir atsinešimų. O tai reiškia ne tik paprastą neišvengiamą žvėriškumą mūsų lauke, bet žvėriškumą tokioje formoje, kaip nušlavimas ištisų kaimų, kuriuose priešas galėtų būti pasislėpęs, šaudymas pabėgėlių, kurių tarpe gali rasti ir šiauriečių korėjiečių, apsirengusių paprastais baltais rūbais.”

Užsienio intervencija į Korėją po Jungtinių Tautų vėliava ne vien karą padarė žiauresniu, baisesniu, daugiau naikinančiu, bet labai užnuodijo tarptautinę atmosferą, vos neuždegant trečiojo visasvietinio karo.

DIDVYRĖS KOVOJE UŽ ŽMONIŲ LAISVĘ

ELIZABETH G. FLYNN

Amerikos istorija kupina vardais pasižymėjusių moterų didvyrių. Kovodamos už savo politines teises, mūsų moterys niekuomet nepamiršo bendrosios kovos už visų žmonių laisvę. Jos veikliai dalyvavo Amerikos Revoliucijoje, jos prisidėjo prie kovos už negrų išlaisvinimą iš vergijos, jos darbavosi organizavime darbininkų.

Nors daugybės ankstybųjų kovotojų vardai mums nežinomi, bet žinome mes vardus daugelio moterų, kurios kovojo už negrų išlaisvinimą, už vergijos panaikinimą. Štai Prudence Crandall, mokytoja iš Waterbury, Conn., buvo įkūrus negrių mergaičių mokyklą ir jai vadovavo. Štai Harriet Beecher Stowe, kuri šaukė moteris kovoti vergiją "vardu išniekintos ir kovojančios laisvės."

Mes visi žinome Harriet Tubman, įžymią negrę, už kurios paėmimą, gyvos ar negyvos, valdovai buvo paskyrę du šimtu tūkstančių dolerių. Jos religinės dainos "Go Down Moses" ir "Swing Low, Sweet Chariot" tarnavo negrams signalu apie jos pribuvimą, o daina "Steal Away" buvo jos signalu jiems ją pasitikti kur nors miške dėl pabėgimo. Ji buvo vadas šiaurinių valstybių kareivių partizanų, kurie darbavosi pietinių valstybių armijos užnugaryje laike Civilinio Karo.

Lucrecia Mott ir kitos dalyvavo Anti-Vergijos Konvencijoje Londone 1840 metais, į kurią moterys nebuvo įsileidžiamos delegatėmis. Ji iš konvencijos sugrižo giliausiai pasipiktinusi ir tuojau suorganizavo Women's Rights Convention (Moterų Teisių Konvenciją) Senecal Falls, N. Y. šioje konvencijoje dalyvavo Frederick Douglas, garsusis negrų vadas. Jis padrasino delegatę Elizabeth Cady Stanton savo deklaracijoje reikalauti moterims balsavimo teisės.

Darbo unijos tarpe moterų pradėjo vystytis audimo ir siuvimo pramonėje. Pirmoji unija "Lowell Female Labor Reform Association" buvo suorganizuota 1940 metais. Jos prezidentė buvo jauna Sarah Bagley. Ji vadovavo streikams už dešimties valandų darbo dieną. Ji dalyvavo (tais laikais negirdėtas dalykas)

Massachusetts valstijos sostinėje apklausinėjime apie baisią padėtį medvilnės audimo fabrikuose ir suverbavo kitas moteris liūdyti.

Sunki buvo moterų kova už teisę būti darbo unijų narėmis. Bet 1867 metais jau Mrs. Williard buvo išrinkta National Labor Union vice-prezidente ir neužilgo po to Kate Mullaney tapo šios organizacijos sekretore. Knights of Labor pradėjo priimdinėti moteris po 1882 metų ir 1890 metais ši darbininkų organizacija jau vienbalsiai pasisakė už balsateisę moterims.

1907 metais aš buvau Industrial Workers of the World konvencijoje delegate. Ten aš susitikau Lucy Parsons, gražuolę negrę, našlę Albert Parson'o, kuris buvo 1887 metais nužudytas kaip darbininkų vadas. Jis buvo aštuonių valandų darbo dienos judėjimo vadas.

Lucy Parsons buvo palikta jaunutė našlė su dviem vaikais ir iki pat mirties prieš keletą metų (mirė sulaukus virš 80 metų) ji vaikštinėdavo iš vienos unijos į kitą, parduodama knygas, kuriose buvo aiškinamas Haymarket Square susirinkimas, kuris privedė prie suokalbio prieš penkis darbininkų vadus. Tose knygoose buvo taipgi atspausdinta tų vadų karštos prakalbos ir atsisveikinimas su gyvaisiais.

Kita ugninga agitatorė, kuri iškilo po Haymarketo tragedijos, buvo "Mother Jones." Ji vadovavo mainerių streikams, organizavo moterų pagelbines organizacijas ir moterų pikietus prie kasyklų streikų metu, vedė audėjų vaikus į Oyster Bay pasimatyti su prezidentu Theodore Rooseveltu ir papasakoti jam apie audėjų sunkų gyvenimą.

O dar geriau žinoma tarpe darbininkų abelai ir ypatingai jaunimui yra Mother Ella Reeve Bloor, kurios autobiografija "We Are Many" gyviausiai pavaizduoja jos per virš penkiasdešimt metų dalyvavimą darbinikiškam ir socialistiniam judėjime.

Jos knygoje jūs užtiksite vardą Fanny Sellins, našlės, pirmutinės audėjų, paskui mainierių organizatorės. Paskui ji buvo mainie-

rių "paskolinta" didžiajam plieno darbininkų streikui 1919 metais, kuriam vadovavo William Z. Fosteris. Tais pačiais metais ji buvo šerifo pagelbininko nušauta West Natrone, Pa.

Gaila, kad man stoka vietos papasakoti, kiek aš asmeniškai esu pažinusi moterų didvyrių nuo to laiko, kai 1906 metais įstojau į senąją Socialistų Partiją. Aš niekuomet nepamiršiu Kate O'Hare, kai ji kalbėjo New Yorke Webster Hall, apsupta Oklahomos ir Arkanso nuomininkų fermerių ir socialistinių politinių kalinių vaikų, kuriuos ji suorganizavo į "Children's Crusade to Washington." Jie ten kasdien pikietavo Baltąjį Namą ir laimėjo amnestiją savo tėvams.

Aš aktyviškai dalyvavau didžiuosiuose audėjų streikuose Lawrence, Mass., 1912 metais, ir Paterson, N. J., 1913 metais. Paskui sekė Ann Burlak, plieno darbininko duktė, kuri buvo National Textile Workers unijos

sekretorė. Ją 1930 metais teisme gynė Benjamin Davis, kuomet ji buvo sulaikyta ir persekiama už organizavimą į tą pačią uniją juodų ir baltų darbininkų. Jos persekiojimo teisme buvo J. Howard McGrath, tuomet jaunas advokatas, kuris vedė pirmąją savo bylą, ir pralaimėjo.

Visos, kurias aš čia paminėjau, buvo dar jaunos, kai pradėjo dalyvauti Amerikos darbininkų judėjime. Jos atstovauja kelias kartas pionierių moterų, kurios su vyrais vežimuose traukė į vakarus apsigyventi, moterų, kurios petys petin stovėjo su savo vyrais Amerikos Revoliucijoje, Civiliniam Kare, streikuose, visose politinių ir ekonominių kovų formose.

Daugybę kartų kovingosios Amerikos moterys savo kojomis praplatino ir pašvelnino kelią į taiką, į saugumą, į tautinę laisvę, į socializmą.

Pavasaris pražydo

Pavasaris pražydo . . .

Kaip laisva. Kaip gražu!

Paukštytės jau pragydo,—

Gražumas tų dažų! . . .

Laukai linksmi žaliuoja

Saulėkaitoj vaiskioj,—

Žengiu taku kairiuoju

Girelėj atokioj . . .

Duokš ranką, eikš, mergužė,

Skubėkime greičiau:

Nudžiugo man širdužė,

Tave kai pamačiau!

Pavasaris mus kviečia

Tarpan miškų klaikių,—

Sparnuota meilė šviečia

Ant dievinų akių.

Ranka rankutę traukia,

Liepsnojasi veidai,

Lūputės bučkio laukia—

Dabar, kaip ir andai . . .

Akyse spinduliuoja

Žavingoji šviesa,

Krūtinė kunkuliuoja,

Kūrenasi visa . . .

Ar ašaras ar skausmą

Lydėsime kada,

Viens kitą mes atjausme,

Kaip šiąja valanda.

Žvaina bus mūs' kelionė—

Ir kova atvangi,—

Tikslinga mūs' karionė,—

Pribūsime, kaip regi.

Kol širdys kaitrios plaka

Ir kuriasi ugnis,

Drąsiai laikysim taką—

Ir rausime usnis . . .

Jonas Kaškaitis

LIETUVIŲ POEZIJOS KELIAS

STASYS JASILIONIS

NUO REDAKCIJOS: Šis įdomus straipsnis rastas poeto archyve. Nežinome, kada jis buvo parašytas. Jis nėra užbaigtas.

Lietuvių, kaip ir kitų tautų, poezijos pradžia glūdi liaudies dainose. Pirma, negu pasireiškė atskiri poetai rašytojai, liaudis jau šimtmečiais dainavo savo dainas. Ji dainavo savo vargus, savo sielvartus, savo sunkią dalia.

Kaip liaudies dainos susikūrė? Į šį klausimą ateina įvairūs atsakymai. Vieni tyrinėtojų nueina taip toli, kaip žmonės yra gyvenę laukiniu gyvenimu, o savo kalbai naudoję tik atskirus garsus, šūkavimus. Tie garsai ir šūkavimai buvo naudojami darbe ir kovoje. Jais buvo taip pat išreiškiamas laimėjimo džiaugsmas bei nuostaba. Iš tų garsų pynėsi kartojančios niuniavimai: tai džiaugsmo, tai nuovargio, tai liūdesio išraiška. Ir taip gimė pradinė daina.

Kiti tyrinėtojų suranda, jog į žmonių kalbą pradėjo įsimaišyti ir gamtos garsai. Tuomi žmonių kalba plito, daugėjo jos žodžiai. Lietuvių kalboje tie gamtos garsai yra dabar vadinami ištiktukais, pavyzdžiui: triokšt—ir nulūžo; blest — ir užgeso; žirgt, žirgt—ir nuėjo; cingt—ir išdužo stiklas; šlukšt—ir papylė vandenį; pliumpt—ir nuskendo; kliust—ir išpylė viedrą vandens; kibilkšt, kibilkšt—ir nušlubavo; purpt—ir nuskrido; žnekt—ir išsitiesė. Be to, lietuvių liaudies dainos yra pilnos aiksėjimų ir lelionių: ai-ai-ai, oi-oi-oi, o-lia-lia; ly-lia-lia ir tt. Į mūs liaudies dainas įsipilietino ir paukščių garsai: gaidžio kakaryku, gegutės kuku, karvelio burku, pempės klyvi, vištos kudkudaku, vyturio čiruviru, žąsies gagaga ir tt.

Šių dienų žmogaus vaikas yra gana ausylas. Jis pagauna kiekvieną aplinkos garsą ir atreiškia jį savo balsu. Menama, jog taip pat darė ir laukinis bei pirminis žmogus. "Juo kuri tauta ar jos dalis arčiau gamtos gyvena, juo toji tauta daugiau yra pasigavusi iš jos savo kalbai garsų, daugiau jais seka, mėgdžioja. Todėl lietuviai, kurie labiausiai

gyvena dar sodžiaus gyvenimu ir ilgiau už kitas tautas savo kalboje yra išsilaikę senovės ypatybių, tųjų *gamtos garsų* bene daugiausiai joje tebeturi. Mūsų vaikų, piemenų, artojų kalba, pavyzdžiui, turi bent kelis šimtus įvairių įvairiausių *garsinių ištiktukų*, kuriuose veiksmai, jį veikiant asmuo ir nuveikiamasai dalykas yra išreiškiami sykiu labiausiai vienskiemenių, kartais pakartotu žodžiu, aiškiai pamėgdžiojančiu tikrai girdimą garsą puolant, čiuožiant, kertant, grėžiant ir tt." (M. Biržiška, "Dainos Keliais.")

Taigi, savo dainas kūrė pati liaudis. Gal vienas asmuo pradėjo sudėstinėti kelis žodžius kartu su melodija, kitas padėjo ir šį tą pridėjo—taip ir plito ir kūrėsi ir augo dainų kiekis ir turinys. Tų dainų nereikėjo nė užrašyti. Nuo vienos gentkartės į kitą jos persidavė lūpomis. Vieni išmoko, kiti pataisė, dadėjo, naujaip sugalvojo—ir sklido daina viena po kitai, ir aidėjo plačios šlamančios lietuviškos girios.

Lietuvių tauta turi liaudies dainų didelį kiekį. O tų dainų surinkimu pradėta rūpintis tik XIX šimtmečiuje. Bene pirmiausia liaudies dainų rinkėjais buvo Liudvikas Jonas Rėza, Simonas Stanevičia ir kiti. Bet patį didžiulį dainų rinkimą atliko kun. Ant. Juškevičius ir jo brolis Jonas Juškevičius (pirmas gyvenęs 1819—1880, o antras 1815—1886). Jiedu surinko net 5,624 dainas.

Jonas Basanavičius surinko Ožkabalių apylinkėj (Vilkaviškio apskr.) 420 dainų, ir jos yra išleistos dviejuose tomuose, Amerikoj, 1902 m.

Kas tyrinėja liaudies dainų turinį, tas suranda jose nemaža žinių apie senovės lietuvių gyvenimą. Dainos pasako ne tik mūsų tautos išgyventus sielvartus ir vargus, bet daliai ir papročius, apeigas.

Praeities tyrinėtojai, siekią toliau negu istoriniai užrašai leidžia, apibūdina tautos išgyvenimą iš jos senųjų dainų bei pasakų. Pavyzdžiui, daug rūpinęsis lietuvių istorija, dr. J. Basanavičius, įvade į "Ožkabalių Dainas," siekiasi įrodinėti lietuvių tautos gyven-

tą praeitį. Jis duoda tvirtinančius daleidimus, kad lietuviai, dažnai minėdami savo dainose Dunojų, yra prie Dunojaus gyvenę. Kad dainoje minimas "akmenėlis vidur Dunojėlio," yra uoluota sala, kokių randasi Dunojuj: o "drumstas vandenėlis," tai toks beveik visados toje upėje yra.

Apie dainos minimą žalvarį, Basanavičius teigia, jog tūlose Lietuvos vietose buvo šis tas atrasta iš "varinio laiko" gadynės: retėželiai, peiliai, kaltai, sagutės ir kt. "Jeigu mes pasiimsim," jis sako, "kad žalvario kultūra šiaurės link tikrai iš Mažosios Azijos, Trakijos, Dakijos atgabenta tapus, nebus, rodos, sunku suprasti, arba bent dasiprotėti, kas ją atgabeno. Giliausioje senovėje — kaip mums yra žinoma — anksčiau paminėtąsias pietų krašto žemes apgyvenusios buvo įvairios Trakų tautos gentys, kurios artimiausioje giminytėje buvo su šios dienos lietuviais, žemaičiais, išmirusiais kalbiškai prūsais, su dzūkais ir latviais, taip kad mes lietuviškąsias gentes galime laikyti kaip išėivius (kolonistus) iš Mažosios Azijos ir Balkanų pussalio."

J. Basanavičius, nagrinėdamas lietuvių liaudies dainų turinį, yra parašęs knygelę vardu "Žiponas bei Žiponė ir Auksingumas bei Sidabringumas Lietuviškų Dainų." Jis sakosi, jog Budapešte (Vengrijoj), žvelgdamas muziejaus rinkinius, rado daug auksinių daiktų ir patyrė, kad visa tai paeina iš gilios senovės. Darydamas išvadas apie tų daiktų kilmę, jis tvirtina, kad "atradimas tų visų auksinių ir sidabrinųjų daiktų yra labai svarbus dėl mūsų," nes atžymi turtingumą mūsų tautos senovėje. "Iš to mes matyti galime, jogei sentėviai šios dienos lietuvių prieš porą tūkstančių metų pirm Kristaus, jau buvo įsigiję aukštą dabą (kultūrą) ir apšvietimą, kuri vėlesniame laike įvairūs barbarai sunaikino, sunaikindami pačią lietuvių tautą . . ."

Jei šiadieninėj Lietuvoj neišaugo taip aukšta kultūra, kaip kad ją lietuviai turėjo Mažoj Azijoj ir ant Balkanų pussalio, kai ten gyveno, tai čion ne patys lietuviai nusikalto, sako Basanavičius. Nusikalto tie barbarai, kurie lietuvių tautą naikino ir tebenaikina. Dabartiniame krašte lietuviai yra priversti per šimtmečius rūpintis apsiginti nuo barbarų ir išlaikyti savo gyvastį, o ne kultūrintis,

nes "kultūra reikalauja pakajaus (ramybės), kurio mūsų tauta Lietuvoje neturėjo . . ."

Basanavičius seka kilmę žipono bei žiponės. Jis teigia, kad aukso sagos ir kiti žibučiai, kaip lygiai ir margi, geltoni arba raudoni rūbai, auksu apstingai apipuošti, turėjo žibėte žibėti ir labai puikiai išveidėti. Tokiais žibančiais rūbais besipuošią lietuviški bajorai ir karaliukai, dar senovės Trakijoj gyvenant, vadinosi žibutyčiais, o jų moterys — žibutytėmis. Ilgainiui tie žodžiai pakito į žibonus, žibones, o paskui ir raidė "b" pasikeitė į "p" ir liko žiponas bei žiponė. O žmonių pravardžių ir nūdienėj Lietuvoj rasi: Žibas, Žibaitis, Žibavietis ir tt.

"Senovės lietuvių žibutyčiai dėvėjo rūbus auksu siūtus ir vadžiotus, mažomis skargelėmis apsegiotus, ant auksinių guzikų užsegiamus; juosėjo auksines ir sidabrinės juostas; dėvėjo auksu išpuoštas kepures. Karaliai turėjo auksinius skeptrus, auksinius arba tik paaukuotus ir auksu kaustytus kardus ir šautuvėlius, nešiojo ir aukso sardus arba serdokus ir skydus; auksu žirgus žėjo ir kamanojų ir auksiniais pentiniais žirgus spardė. Ant kaklų ir pečių tuomet nešiota auksinius lenciugus. Dar labiau senovės lietuvių moterys mėgo auksu ir sidabru dabintus rūbus dėvėti. Jos nešiojo . . . ant kaklų — auksinius perlus ir auksines apikaklines rinkes, ant rankų — auksines ir sidabrinės apirankes, aukso ir sidabro sagtimis ir sagutėmis rūbus sagstė, auksinėmis ir sidabrinėmis juostomis juosėjo; mergos dar perlo ir aukso vainikus dėvėjo; aukso šukomis galvas šukavo, auksinėmis ir sidabrinėmis adatomis siuvo, aukso ir sidabro šaudyklėmis audeklus audė, aukso žiedus ir auskarus nešiojo. Karaliams mirus, veidus auksinėmis maskomis uždeņgdavo, lavonų pelenus į auksines skryneles laidodami supildavo."

Visur auksas ir sidabras. Auksinėse kupkos, bonės ir daug kitų daiktų būdavo at randama kapuose. Turėta sidabriniai naščiai, staleliai; prie laivų turėta aukso irklai ir inkarai; minima sidabriniai vartai. Nors aukštojo luomo pavadinimas žiponais bei žiponėmis išnyko, bet senovės lietuvių dainose minimas auksas ir sidabras pasiliks tol, kol gyvuos lietuvių tauta ir kol išliks bent kokios žinios apie gyvenusias tautas.

Zigmas Aleksa, sekdamas lietuvių liaudies dainas ir domėdamasis lietuvių šeimyniniu gyvenimu, pastebi, kad dainų berneliai, jodami pas mergeles, pasiima plinteles, šaudo į vario vartelius; pas juos skamba aukso pentinėliai (šporai). Dainose jis randa daug šeimyninio gyvenimo pusių. Nuotakos skundžiasi savo likimu:

Vainikėlis lengvas,
Gabturėlis sunkus,
. . . Biauru pažiūrėti . . .

Vainikėlis reiškė mergystę, o gabturėlis — moterystę.

Jei duktė pasiskundė, kad jos gyvenimas su vyru yra nepakenčiamas, tai tėvas, vieton užtarti dukterį, liepia žentui bausti ją:

Bausk, mokinkie, žente, dukrą,
Dabar tavo valelė . . .

Liaudies dainose apdainuojami ir girtavimo veiksmai. Girtavimo sueigoj eina piršlybos ir derybos. Motina sakosi:

Vakar gėriau,
Girta buvau,
Dukrelę pažadėjau.

Už arielkos stiklelį motina pažada dukterį, o už berlinką ir parduoda. Gi dukteriai belieka tik skūstis ant motinos:

Oi močiute, motinėle,
Tu parinkai man bernelį,
Kaip girios stuobrelį . . .

Tiesa, randama ir pasipriešinimų, kur duktė motinos valiai nepasiduoda:

O kad ir leisiu,
O kad ir duosiu,
Pati dukrelė neina.

Bet tai buvę bene retenybė, nes į dukteris tėvai žiūrėjo kaip į tavorą, nuo kurio geidė kuo greičiau atsikratyti.

Daugelyje dainų randamas motinų ir uošvių pirmavimas. Aleksa sako, jog niekur nerandam, kad bernelis jotų į uošvio dvarelį. Visur dvarelis vadinosi uošvės dvareliu. Nu-

takos daugiausia turi nesusipratimų su anytomis ir mošomis; mažiau su šešiurais ir dieveiriais.

Vestuvių dainos yra ne džiaugsmo, bet ašarų dainos. Pasak Aleksos, vienos nuotakos verkia, kad tai madoj, kitos, kad prisieina verkti, kada jos ateityj laukia nemylimas, nepažįstamas ir dar gal šelmis vyras. Tai ir matosi, jog:

Aprėdys tave mošelės
Vien piktai žodeliais . . .
Nusiprausi burnužėlę
Graudžiom ašarėlėm . . .
Šukuos tavo kasuželes
Bernas su nageliais . . .
Nuskalbs tavo marškinėlius
Ant baltų petelių . . .

Piršlybos dažnai eina apgavystės keliais. Kad lengviau būtų mergele sumedžioti, piršliai griebiasi melo, — kiek įmanydami giria bernelį. Bet kai kada mergelės tėvai ir bernelį apgauna. Vieton negražios savo dukters, tėvai parodo piršliams svetimą mergele, gražią.

Vedybų santykiai nuo vyro reikalauja mylėjimo, o nuo moters — paklusnumo.

Lietuviai ilgus amžius grūmėsi karuose, todėl liaudies dainose yra ir karo dainų. 1913 m. "Vaivorykštėj" (antrojoje knygoje) yra sudėta tokių karo dainų. Dėlei tų dainų Liūdas Gira tada pastebėjo sekamai: "Nors visos mūsų dainos, išskyrus nedaugelį, be galo gražios ir poetingos ir galėtų būti tikrais perlais ne tik mūsų, bet ir kultūringiausiųjų Europos tautų raštijos, tačiau šitos ypač nepaprastos taip savo forma, taip siužetais. Paduotosios čia dainos parinktos iš Vinco Krėvės turtingiausio dainų rinkinio. Visos jos užrašytos Merkinės parap. (Trakų apskr.), Subartonių ir kituose sodžiuose. Tos dainos, kaip ir visos mūsų karo dainos, labai senos, vienos seniausių."

Lietuvių dainas rinko Liudvikas Jonas Rėza, gyvenęs Mažoj Lietuvoj prieš suvirš 100 metų. Iš jo surinktų dainų buvo 85 išspausdintos su vokišku vertimu 1825 metais. Ši knyga, tai buvusi pirmoji knyga, kurioj

radosi ir gaidos kelioms dainoms. Neišspausdintos dainos ir tautosaka buvę sudėtos Karaliaučiaus archyvan.

Rėzos surinktosiose dainose atsispindi lietuvių senasis tikėjimas. Su atėjimu krikščionybės, daug lietuvių tautosakos išnyko, o kas neišnyko visai, tai tapo dalinai pakreipta, pritaikyta naujam gyvenimui. Žilosios senovės tik nuotrupos beliko. Senovės lietuviui gamtos jėgos buvo visai paslaptingos. Jo supratimas apie pomirtinį gyvenimą labai daug skyrėsi nuo krikščionybės atnešto supratimo. Rėzos dainomis minimos lietuvių dievybės: geroji Saulė, Mėnulis, Aušrinė, Vakarinė, žemės dievaitė žemynėlė, Laima, Perkūnas, jūrų dievas Bangpūtys, Giltinė. Tautosakos pavimais, žmonės kalbasi su aplinkumos gamta ir pavirsta, kai reikia, į visokius daiktus.

Daina apie saulę yra maldos dvelkimas. Saulė atvaizduojama gerutė, padedanti vargšams.

Miela saulyte, Dievo dukryte,
Kur taip ilgai užtrūkai,
Kur taip ilgai gyvenai
Nuo mūs atstojusi?

Po jūrių, po kalnelių
Laidojau siratėlius
Sušildžiau piemenaičius.

Miela saulyte, Dievo dukryte,
Kas rytais vakarėliais
Prakūrė tau ugnelę,
Tau klojo patalėlį?

Aušrinė, vakarinė:
Aušrinė ugnį prakūrė,
Vakarinė patalą klojo.
Daug mano giminėlės,
Daug mano dovanėlių.

Kai vargšė našlaitė kreipėsi į Aušrinę, Vakarinę ir Mėnulį, kad jie padėtų jai surasti jos pražuvusią avelę, tai jie atsisakė. Aušrinė turinti anksti rytą Saulei ugnelę pakurti, Vakarinė—patalėlį kloti, o Mėnulis pats nusimiņęs, kad jo veidas kardu perdalytas. Tik patį Saulelė sutiko jai avelę suieškoti:

Devynias dienas ieškosiu,
o dešimtą nei nenusileisiu.

Kitoj dainoj seserys pasigenda brolio, nes žirgas iš karo sugrįžo. Skundžiasi jos, kas joms padės brolio gėdėti? O saulė nusileisdama taria:

Aš jums padėsiu brolio gėdėti,
devynis rytus miglužėj temsiu,
o šį dešimtą nei netekėsiu.

Ir Saulė turi rūpesčių. Mėnulis ją vedęs, o įsižiūrėjo į Aušrinę. Už tai Perkūnas perkirto jį kardu į dvi dali.

Mėnuo saulužę vedė
pirmą pavasarėlį.
Saulužė anksti kėlės,
mėnužis atsiskyrė.
Mėnuo viens vaikštinėjo,
Aušrinę pamylėjo.
Perkūns, didiai supykęs,
jį kardu perdalijo:
—Ko saulės atsiskyrei?
Aušrinę pamylėjai?
Viens naktį vaikštinėjai?

Jūros dievas Bankpūtys rodo savo šaunumą. Jo palieptas šiaurys vėjas sušiaušia jūros paviršių. O Bangpūčiui įširdus, laivininkas turi mesti jūros dugnan aukso inkarą ir laukti, kol jūra nurims.

Deivė žemynėlė gera, kaip ir Saulė. Ji rūpinasi, kad viskas augtų, žydėtų. Ji vargdieniui našlaitiui padeda pamatyti tėvelius. Pataria pasodinti pamary ant aukšto kalnelio rožę, kuri užauga ligi pat debesų. Rožės šakelėmis našlaitė užlipa ant debesėlių, o ten gyvena jos tėvas močiutė.

Pasak senovės dainų, žmonės kalbėjosi su medžiais, gyvuliais ir paukščiais, o kartais ir patys pavirsdavo tai į vieną, tai į kitą daiktą. Gudri mergelė pavirsta į lydeką, kad jos mylimasis ją sugautų. Paskenduolė seselė, išskalauta jūros bangų į krantą, pavirsta į liepą, iš kurios šakelės bernelis pasidaro skarėdžiai skambančią dūdelę. Dėl meilės miręs bernelis pražįsta rožių pumpurėliu.

Gulbių būrelis net karan kviečia bernelį:
 Jau ir atlėkė gulbių pulkas,
 O ir pavarė į karą joti.

Berneliui paskendus, jo kapą lanko trys
 gulgės: marti, sesuo, mamuzė. Bet tik viena
 mamuzė gedėjo iki gyvos galvos, nes jos mei-
 lė yra tvirčiausia.

O ir atlėkė trys gulbužėlės
 iš karaliaus darželio,
 o ir nutūpė tos gulbužėlės
 ant brolyčio kapelio:
 gulgė prie kojų,
 gulgė prie galvos,
 gulgė ir prie šalaties;
 marti prie kojų,
 sesuo prie galvos,
 mamuzė prie šalaties.
 Marti gedėjo tris nedėlates,
 sesuo trejus metelius,
 o ši mamuzė, mano garbužė,
 kol jos gyva galvelė.

Taip slenka švelnučiai, kaip debesėliai, mi-
 tologiniai vaizdai,—teigia senovės nagrinėto-
 jas dr. Remeika.—Vienas už kitą gražesni. Iš
 tolimų, seniai nuaidėjusių laikų dvelkia šios
 dainos tokia aukšta kultūra.

Rėza žavėjosi senolių tikėjimu, lyg rene-
 sanso žmogus graikų ir romėnų garsiaja pra-
 eitimi. Jo eilėse lietuvių mitologija—būdin-
 gas reiškiny. Vienur kalbama apie Laimos
 liepą, kitur apie amžinos ugnies aukurą, kurį
 lanko Užmario mergelė, laukdama sugrįžtant
 sveiko bernelio iš žalgirio mūšio.

Lietuvių liaudies dainų rinkėjuose randa-
 me ir Simoną Stanevičią, mirusį jau prieš
 šimtą metų. Jis buvo kunigu ir rektorium
 dvasiškos seminarijos Varniuose; tūlą laiką
 profesoriavo Vilniaus universitete. 1829 jis
 atspaudė Vilniuje "Dainas žemaičių, surink-
 tas per Simaną Stanevičią." Rinkinyje til-
 po apie 30 dainų. Jos surinktos nuo Vidu-
 klės ir Eržvilko apylinkės žmonių. Be to,
 Stanevičia ir pats rašė eiles-poemas, kurios
 ir šiandieną randa vietos mūsų skaitymų kny-
 gose.

Senosios lietuvių liaudies dainos paliko mū-
 sų tautai ne tik tąjį kelią, kuriuomi mes da-

linai galime nužengti ir pasižvalgyti į lietu-
 vių gyventą praeitį, bet kartu jos padėjo
 mums išvystyti ir patį meną. Daugelio dai-
 nų žodžiai šiandien yra pataisyti, išlyginti į
 ritmuojantį siūbavimą, o mūsų kompozitoriai
 pritaikė toms dainoms skambiają muziką. Mū-
 sų chorai ir solistai dažname atvejuje dai-
 nuoja jas. Kas gi nežino dainos

Oi, varge, varge, vargeli mano,
 Kada aš tave jauna išvargsiu?

arba

Siuntė mane motinėlė

Į jūreles vandenėlio,

ir daugelio kitų.

PIRMIEJI POETAJAI

Lietuvių liaudies dainos, be abejonės, dalinai
 buvo tuo pagrindu, kuriuo remdamiesi, išdrįso
 pasirodyti ir pirmieji mūsų poetai. Žinoma,
 nemaža įtakos jie ėmėsi ir iš kitų tautų po-
 ezijos, kurios pradžia siekia daug toliau, ne-
 gu lietuvių. Pavyzdžiui, toks graikų Home-
 ras, sukūręs nemirtinus veikalus Ilijadą ir
 Odisėją, istoriko Herodoto manymu, gyve-
 nęs apie 850 metų prieš Kristų, nors tikrų ir
 smulkių duomenų apie tai, kada ir kur jis
 gyveno—nėra. Legendos leidžia net 7-niems
 miestams savintis Homerą, kad jis juose gi-
 męs.

Italų poezijos tėvu yra skaitomas Alighieri
 Dante, gyvenęs 1265—1321. Jo garsiuoju vei-
 kalu, "Dieviškoji Komedija," ir šiandieną
 pasaulis tebesidomi.

Romos poetas Publius Vergilius Maro, gy-
 venęs 70—19 prieš Kristų, ir rašęs lotynų
 kalba, skaitomas puikiu poezijos nušlipuotoju,
 o jo įtakon sriūva visa romiečių poezija.

Neskaitant trejetos suminėjų, mes rasi-
 me ir daugelyje tautų poetus, pasirodžiusius
 pirmiau, negu lietuviuose. Aišku, kad ir pir-
 mieji lietuviai poetai, galėję naudotis sveti-
 momis kalbomis, susipažino su pačios poezi-
 jos esme ir su tomis taisyklėmis, kuriomis ji
 yra rašoma.

Lietuviai pirmuoju poetu skaito Kristijoną
 Donelaitį, Mažosios Lietuvos gyventoją, gy-
 venusį 1714—1780. Tačiau galimas daiktas,
 kad kas nors iš lietuvių yra kūręs poeziją ir
 pirmiau. Mums istorinės žinios sako, jog

XVII-to šimtmečio pradžioj jėzuitai turėjo Kražiuose mokyklą, kurioj jau buvo įvesta (lotyniškai) gramatica, sintaxis, poetica ir retorika. "Baigęs mokyklą, galėjo būti pamokslininkas ar didžiūnų garbei odžių rašėjas." (K. K-la. "Keleivio" Kalendorius 1936 m., pusl. 45.)

Donelaičio poemos. Ką ir kaip jis rašė?

Prisimenant tai, kad anuometinis lietuvių kalbos tobulumas buvo toli gražu ne toks, koks yra nūdien, galima sakyti, jog Donelaičio didžioji poema "Metai," kur jis vaizdžiai aprašo pavasarį, vasarą, rudenį ir žiemą—yra gana aukštos vertės. Ji turi ir poetingo vaizdavimo ir plačiai žvelgia į gyvenimą. Donelaitis apipasakoja baudžiauninkų vargus, parodo tas negeroves, kurias ponai ir jų pataikūnai baudžiauninkams krauna. Jis sako, jog ". . . kiekvienas žioplis jau pradeda būrą stumdyt."

Bet jis kelia darbo žmonių reikšmę, rodo jų darbo vertę:

Rodos, yr daug žioplių, kurie nabagėli būrą
Iš nelabos širdies per paiką drimelį laiko,
O štai patys juk daug syk kaip drimeliai elgias.
Kas tokiems išdykėliams gardžiai pasivalgyt
Ir prisisiurbt saldžiai pelnytų reikalą kožną,
Kas dirvas užartų, sėtų bei nuvalytų,
Kas grūdėlius iškultų ir parduot nuvažiuotų,
Kad nei Lauro nei dosningo Krizio nebūtų?

Jis rodo ponų žiaurumą:

Štai, vienas pons, puikiai rėdyts (tik gėda sakyti),
Mislyk tik, aukščiausių ponų viens, prisiėdęs
Ir visokių rinovynių svetimų prisikošęs,
Voliojos ant aslos ir prasikeikdamas rėkė,
Žinom juk visi, kaip ponai keikdami rėkia.

Bet dar tai negana: jis, vis pinigų graibydams
Ir besispardydams, su valgiais parmetė stalą,
Taip, kad šunes, iš visų pašalių subėgę,
Poniškus valgius bei brangius viralus ėdė.

Nors jis guodžia būrus, kad "be Dievo sviete nieks negal nusiduoti," tačiau kartu ir rodo tas scenas, kuriose vyksta ponų žiaurumai,—kur už vieno šilingo trūkumą ponas taip sumušdina Pričkų, kad tas už trijų dienų numiršta. Donelaitis užtaria ir nekaltą gyvulį, tardamas: "Tu nelabs žmogau, kam spardai viežlybą kuiną?" Jis rodo ir tai, kad ponai poterių nekalba:

Jau tarnai visi puikiai rėdyt atėjo
Ir valgius visokius valgyt atnešė greitai.

Aš, rankas susiėmęs, vis jau poterių laukiu;
Bet belaukdams, štai, matau pas stalą besėdint
Ir su šutkomis baurioms be Dievo beėdant.
Ar jūs neprieteliai, tariau didei nusigandęs,
Jūs prakeikti kiaulės, jūs penėti bedieviai,
Ar jau gėditės pas stalą Dievo minėti?
Ar ne jus taip, kaip mus, miels Dievs papenėja?
Mes prasti ubagai daug sykt vandenį lakam
Ir, nusidirbę, vos nedarytą viralą valgom,
O tik ir už tai savo Dievo ranką bučiuojam.
Bet jūs neprieteliai, taip daug turėdami gero,
Vis kas dien skaniai visokį ėsdami valgi
Ir brangiausią, kaip tik norit, rydami vyną,
Dievo ir dangaus visai minėti paliovėt.
Ar nesibijotės užspringt, kad imate kąsni
Ir iš kelnorės lėbaut vadinate vyną?

Donelaičio raštai, sakoma, beveik niekam nebuvo žinomi, pakol Rėza neišvilko jų aikštėn, nes pats autorius spaudai jų, matyt, neregė. Rėza tatai padarė 1808 metais, vėliau Aug. Schleicheris 1865 m. ir G. Nesselmanas 1869 m. Kalbininkai Donelaičio raštus vertino ne kaipo meno ir kultūros palikimą, bet vien kalbos žvilgsniu. Gi nūdienė tarybinė Lietuva iš naujo įvertina Donelaičio kūrybą ir nauju leidiniu jau yra išleisti jo raštai. Be to, jo raštai yra išversti ir išleisti rusų ir kitomis kalbomis.

Štai, kaip Donelaičio raštus įvertina dabartinės Lietuvos rašytojas A. Liepsnonis: "Donelaičio satyra 'Metai'—poetinės galios deimantas. Tačiau jis stipriai suplasnojo ne tik kūrybine jėga, bet ir ta idėja, kuri sutvisko 'Metuose.' 'Metai'—liepsna, kuri nušvietė baudžiauninkų—burų gyvenimą. 'Metai'—tai lietuvių tautos erškėčiai.

"Donelaitis savo mūžą atidavė liaudžiai. Jo muza neturėjo meilės tik Slunkiems, dykaduoniams, burų išnaudotojams, ponams. Jis nemokėjo jiems prisimeilinti.

"Donelaitis lietuvių literatūroje yra klasiko vardo vertas, nes jis pirmieji lietuvių rašytojas." ("Sielos Inžinieriai," "Vilnis" 1942 m. sausio 20 d.)

Sekant gimimo metus, antrą iš žinomųjų lietuvių poetų reikia skaityti Dionizą Pošką, smulkių bajorų kilmės žmogų, gyvenusį 1760–1831. Poška gimęs Barzdžių-Bijotų dvare, Girdiškės parapijoj, Raseinių apskr.

Vincas Kapsukas, vertindamas jo raštus, pažymi, kad jo poema "Žemaičių ir Lietuvos Mužikas" yra puikus baudžiaivos gadynės paveikslas. Jame da stipresniais, kaip Donelaičio, dažais nupieštas muziko skurdas. Jis klau-

simais išskaičiuoja visus svarbius muziko darbus ir nurodo, jog žemčiugus, auksus ir sidabrus nupelno tik kruvinas prakaitas iš muziko delno. Tačiau jis nekelia muzikų į kovą už platesnes teises, už geresnį gyvenimą. Jis tik sako: Viešpats Dievas tesusimyl ant dalies muziko!

Vienok ir be šaukimo į kovą, kai Poška muziko lūpomis sako, jog

Pons tur auksą ant kojų, ant pirštų,

O aš be skatiko gyvenu ir mirštu,
kyla ir sklįsta laisvės idėjos troškimas.

Trečiu lietuvių poetu bene prisieis skaityti kun. Ant. Strazdą, gyvenusį 1763—1833. Poškos ir Strazdo amžininkais yra dar skaitomi kun. Simanas Stanevičia, šimkus (šimkevičia) P. Valiūnas. Pasak Liepsnonio, "Stanevičius ir Valiūnas irgi dainavo tam, kad nukristų pančiai. Stanevičiaus pasakėčios alegorija kalbėjo apie uždarytą į karstą tėvynę, apie lietuvį, apie sraunų Nevėžio vandenį."

O apie kun. Strazdą Liepsnonis sako: "Į liaudį su savo maištinga ir pranašinga giesme atėjo ir kun. Strazdelis.

"Anglijos valstiečiai XIII amžiuje turėjo savo vargų ir laisvių dainių Lenglandą. Jis buvo užmirštas, paniekintas kaimo dvasininkas, kaip ir Strazdelis. Jis sukūrė laisvės poemą 'Artoją.' Poema vaizduoja artojo sapną. Artojas matė besiginčijančius, beieškančius ir nerandančius tiesos žmones. Tik artojas - valstietis ją rado ir šaukė ją platinti, nešti į žmonių širdis.

"Lietuvių baudžiauninkų vargų, ašarų ir laisvės Lenglandas yra kun. Strazdelis. Jo talentas, giesmė ištryško iš liaudies sielos gelmių. Jis savo lyra griovė dvarininkų galybę. Jis 'kalė daugel plieno,' kad tik išauštų rytas, užtekėtų ir sušvistų saulė virš baudžiauninko galvos. Jis buvo į liaudį vaikščiojantis trubadūras. Užtat jį varė iš dvaro, iš klebonijos.

"Strazdelis su savo žagre ir giesme giliai įsirėžė į liaudį, į žemę. Dvaras pyko ir niršo ant jo giesmės, o ji sklido pro rūkus į dieną, į laimėjimą.

"Jam dainuojant, baudžiauninkams buvo lengviau, švesiau. Jam dainuojant, jie kilo aukštytyn.

"Strazdelio sutana nevaržė. Jis kovojo su kunigais, remiančiais dvarininkus. Jis jiems

nesilankstė ir nenusileidinėjo. Ne veltui jis liaudyje liko legendariniu žmogumi."

V. Kapsukas ("Nauj. Gad." 1916 m. nr. 6), peržvelgdamas ir įvertindamas Strazdo kūrybą, pasakė: "Žinoma, dabartiniai lietuvių poetai poezijos forma toli užpakalyje paliko Strazdą. Bet, sprendžiant apie kokių nors raštų svarbumą, reikia mums persikelti į tą gadynę, kuomet tai buvo rašyta, reikia atsiminti, kokia tuomet buvo lietuvių literatūra; jos tuomet beveik visiškai nebuvo, ir Strazdas tik iš žmonių poezijos ir kitataučių literatūros galėjo sau pavyzdžių ieškoti. *Jo dainos pirmos buvo išspausdintos lietuvių kalba.*"

Maža girdėtas, o betgi pranašingas buvo poetas kun. Kipras Nezabitauskas (Zabitis), gyvenęs 1778—1837. Jis, po pralaimėto 1830-31 m. sukilimo, emigravo į Francūziją ir ten parašė storą eilių rinkinį, kuris tačiau, autoriui mirus, nebuvo išspausdintas, o gulėjo Paryžiaus lenkų knygyne.

Apie Nezabitausko kūrybą platų nagrinėjimą patiekė B. Pranskus "Priekalo" num. 11, 1935 m. Jis sako: "Nors baudžiaivos sunkumus kėlė ir rodė kiti rašytojai (Strazdelis, Poška), gal net plačiau kaip Nezabitauskas, tačiau jie tereiškė užuojautos ir gailėjimo valstiečiams - baudžiauninkams, tuo tarpu kai Nezabitauskas išstoja kaip kovingas poetas, šaukiantis į kovą prieš esamą tvarką, už liuosybę ir lygybę, prieinantis prie maištavimo prieš patį Dievą. Nezabitauskas buvo taipgi griežčiausias tautinio pasiliuosavimo poetas. Visam XIX amžiuje lietuvių literatūroje nerasime kito poeto, kuris taip griežtai ir šaukiančiai į ginkluotą kovą būtų pasmerkęs caro valdžią—tautų slėgėją."

Nezabitauskas sakė, jog

Valdonis priešingus lig vieno iškarsim,
O neteisininkus su žeme suarsim.

Nukris jų karūnos po jų pačių kojom,
Nebus viešpataičių, lygus bus artojas.

"Nebabus rubežių tarp draugysčių svieto,
Maitins save žėdnas iš grūdo pasėto,
Arba iš pramonio, rankomis uždribęs,
Dykūnams valdonams nebreiks duoti garbės,
Nebereiks kareivių skaitliaus, kaip šiandieną,
Kad bus žemė locna artojaus kiekvieno.

Tuo kartu draugystės, liuosos nuo valdonų, Neturės reikalų už puikybės ponų Kariaut tarpu savęs, lieti brolių kraują— Užvesim rėdymos visur lygų, naują.

Šitokią Nezabitausko poeziją Pranskus vadina tiesioginiu 1830-31 metų sukilimo ir kitų kraštų revoliucijų įtakos padaru. “Toji sukilėlių inteligentijos dalis, kuri stovėjo arčiau žemutinių sluoksnių — valstiečių ir apamai darbo žmonių, sukilimą pralaimėjus, ėmė ieškoti to pralaimėjimo priežasčių ir naujų kelių sukilimui.”

Prabėga kelių dešimtų metų tarpas, kuriame mes neberandame naujų poetų savo tautoje. O paskui jau sutinkame žymųjį jausmo dainininką asmenyje kun. Ant. Vienožinskio, gyvenusio 1841—1892. Vienožinskis, kaip dainius, paliko save atmintinu ilgiem laikam. Pasak A. Laisvydo, Vienožinskis “dainavo didžiulį liūdesį ir sielvartą. Jis mylėjo valstiečius, kurie jo gadynėje buvo paniekinti, juodi žemės vabalai. Jis giesme, armonika džiugino jų likimą.

“Jo daina—ašara, elegija. Jis verkė ir liūdėjo ne tik dėl savo Beatričės, bet ir dėl savo žmonių, neturėjusių šviesos.”

Poezijos kritikas Dr. Vincas Kudirka (1898 m. “Varpo” num. 6), kalbėdamas apie Vienožinskio dainas, pasakė: “Dainos, prastos sau dainelės, be didelio užsikėsimo, bet tikros dainos, užgimusios pilnoje jausmo širdyje ir tiesiog iš tos širdies išlietos ant popierio. Jų paviršiumi būtų galima šį tą užmesti, bet atsiminkime, jog jos rašytos ne deklamacijai, o tik dainuote išdainuotos sykiu su gaida — “prie armonikos,” kaip sako išleistas — dėl to gi negalima prie jų kreiptis su oficiališkais eiliavimo taisyklėmis. Nori pažinti jų grožybę, tai pritaikyki gaidą ir dainuok, o sykiu išnyks ir prasižengimai formoje. Tiktai su *tikromis* dainomis leista taip elgtis.”

B. Pranskus, nagrinėdamas Vienožinskio dainas ir gyvenimą (“Priekalo” num. 10, 1937 m.), suranda jį buvusį dalyviu 1863 metų sukilimo. Užėjus reakcijai, sako, jis smarkiai nukentėjo: visa eilė Vienožinskio draugų, jų tarpe ir mylimoji mergina, buvo ištremti į Rusijos gilumą (Samaros gub.). “Jei iki sukilimo jaunuolio A. Vienožinskio gyvenimas

plaukė smagiai, linksmai, nerūpestingai, tai įvykusios permainos, o taipgi ir pasidarymas kunigu, pakeitė jo būdą: iš gyvo, linksmo optimisto, jis pasidarė melancholikas, ėmė daug gert . . . Pasikeitimas įvyko ir jo poezijoje, kol neužilgo jis visiškai liovėsi kūręs.”

Smagume jis dainavo:

Prieš mus visa čion pasaulė
Atverta ant svieto,
Kur nukaksme, ten atrasme
Mes dėl savęs vietą.

Kožnas vienas mumis myli,
Ant rankų nešioja,
Vienus kvietkus ir grožybes
Mums po kojų kloja.

Kas gi neatmena Vienožinskio dainų: “Kaip gi gražus, gražus rūtelių darželis,” “Sudieu, kvietkeli tu brangiausias,” “Saulė nusileido už aukštų kalnelių” ir daugelio kitų.

Įsiklampojęs nebeišbrendaman pesimizman, Vienožinskis užtraukė:

Jau žvaigždė vilties žibėt nustojo,
Viskas ant svieto man juoda . . .

Vienožinskis yra parašęs ir socialio pobūdžio dainų, kuriose jis apdainuoja skurdžią dalią našlaitėlių, pasmerkia aštrų caristinės valdžios siautėjimą, apgaili ištremtuosius brolius, kurie, aišku, buvo ne šeimos broliai, bet visuomeniški broliai.

Vargiai kas beprisimena Andrių Joną Višteliauską, gyvenusį 1845—1912 m. Jis rašė lietuvių tautinio atbudimo metu “Aušroje.” Jo eilėraštis “Regėjimas” buvo įtalpintas 1883 m. Jis išvertė ir išleido Poznaniuje Kraševskio “Vytolio Raudą”; surašė lietuviškos gentės padavimus: Juratę ir Kastytį. Šliupas sakosi matęs 1883 metais “jo didoką rankių revoliucionieriškų dainų, rašytų lietuviškai ir lenkiškai, ale prašomas jis nesidrasino duoti dėl atspausdinimo, nors tūlos iš jų būtų galėjusios sudrebinti žmonių širdis.”

Sekant chronologine eile, randame poetų eilę Juozą Miliauską-Miglovarą, gyvenusį 1845—1937 m. Jis irgi bendradarbiavo “Aušrai,” buvo 1863 metų sukilimo dalyvis. Jo pirmas eilėraščių rinkinys pasirodė 1884 m.

Paskui seka Petras Arminas, gyvenęs 1853

—1885 m. Kunigas Aleksandras Burba, gyvenęs 1856-1897.

Aukščiau iškilusiu literatu pasirodo Dr. V. Kudirka, gyvenęs 1858—1899. Ką gi jis davė lietuvių tautai, lietuvių literatūrai?—klausia A. Liepsnonis. Ir pats klausėjas atsako: “Jo satyros eilėraščių strėlė buvo nukreipta prieš carizmą. Kova už tautinę laisvę—štai Kudirkos atlikta progresyvi rolė lietuvių tautos istorijoje.

“Šalis žvangėjo carizmo pančiuose. Kudirka matė naktį ir kėlė lietuvių tautą: Kelkite, kelkite, kelkite!”

Kudirka pats prasisiekęs poezijoje, pradėjo “Varpe” vesti aštrią kritiką prieš tuos eilių rašytojus, kurie drįso duoti visuomenei labai menkos vertės “kūrybą,” ir kurie, be abejo, nesuprato nei poezijos esmės, nei eilių rašymo technikos. Taip “Varpo” num. 6, 1898 m., jis skaudžiai kirto “Laukinio Kvietkelio” autorių Kaltūnį. Jis sakė: “Davė darbelį taip nenunokusį iš vidaus, taip silpnai atliktą iš viršaus, kad, kalbant apie jį, kritika negali ateiti nė į galvą. O, bet gi reikia nurodyti neatleistinos kaltės, kurių turėtų apsisaugoti ateityje ir pats Kaltūnis ir kiti ‘nekalti angelai.’ Apsvarstoma poema išrodo lyg užduotis, parašyta da netoli nužengusio mokinio, kurisai negali susigrabaloti su tema, o nori ją padabinti, tad ir prikaišioja ne savo vietoje paties užtėmytų, arba nuo kitų girdėtų dalykų. Na, ir išeina tuomet rašinys, taip saktant, be tvarkos, be saiko ir nuovokos.”

Pacitavęs eilių punktelių, Kudirka sakė: “Skaitant tokias eiles, rodosi, kad žmogui kas tampo gyslas į visas puses.” Toliau jis patarė: “O prie viso ko nesigėdinkime, vyručiai, susipažinti su gramatika, nėra nė ‘angelų kalba’ negali be jos apsieiti. Tie ypač, kurie rašo, pasiremdami ant ‘dailos dėl dailos,’ turi dabinti kalbą, o ne darkyti ją.”

Kad parodyti eilių rašymo taisykles, jis tų pačių metų “Varpe” įtalpino platų raštą vardu “Tiesos eilėms rašyti.” Tai buvo bene pirma anuo metu tokia plati pamoka lietuvių kalboj.

Viename židinyje

Daug šimtmečių niūrių, daug negandingų metų
Savų ir svetimų mus blaškė vergija . . .
Išbarstė išginė daug po pasaulį platų
Ieškoti karnio svetimoje šalyje,—
Tik ne savam, tik ne vienam židinyje . . .

Anglies kasykloj, dobilėli mielas, slopes
Ir vytus didmiesčius, baltoji lelija,
Tai jūs išvaikščiojot atlantus ir europas
Ieškoti laimės svetimojoj šalyje,—
Tik ne savam, tik ne vienam židinyje . . .

Kas suskaitys plėšikų nuo Berlyno,
Kurie liepsnoj, griuvėsiuos, kraujuje
mūsų miestus ir kaimus paskandino,
Išrautus brolius svetimojoj šalyje,—
Tik ne savam, tik ne vienam židinyje . . .

. . . Bet po audrų mus vėl giedra aplanko
Ir praeitis paliks užmarštyje.
Mums daug širdžių, mums reikia darbo rankų
Sujungtoje jau amžiaus šalyje,—
Kad čia savam, kad čia vienam židinyje.—

Nuo uosto mielojo lig Gedimino bokšto
Liepsnotų darbas ir ateityje,
Užgimtų tai, ko mūsų širdys trokšta,
O širdys trokšta laimės šalyje,—
Čionai savam, čionai vienam židinyje . . .

Nukalsim ją. Tiktai į darbą uoliai,
Kuriems tėvynė žydi širdyje,—
Į vieną židinį vienon pastogėn, broliai,
Ir tie, kuriuos lig šiolei blaškė toliai,
Ir tie, kuriems jauku tarybų šalyje,—
Visi savam, visi vienam židinyje.

E. Mieželaitis

MENAS, GROŽIS, DAILĖ MŪSŲ GYVENIME

JONAS KAŠKAITIS

(Tąsa iš 1950 m. 4-to numerio)

IV. PROZA IR POEZIJA.

Proza, bent savo forma, skiriasi nuo *poezijos*. Ji laisviau ir plačiau užsimoja, jos nevaržo siauri eiliavimo rėmai ir taisyklės. Piliau ir apvaliau ji gali išreikšti mintis, vązdus, idėjas. Tačiau *ir proza gali skambėt poetiškai*, savo žodžių ir poreiškių skardumu, savo minčių vaizdingumu, savo daiktišku realumu ir aktualumu, savo jumoro bei satyros sklandumu.

Iš tikro, daugely prozinių raštų daugiau yra *esminės poezijos ir vidinio, turinio poetiškumo, negu kokioj poemoj*. Amerikinis žodžio ir idėjų galiūnas Valt Vitmanas eilėraščių nerašė. Rašė proza, bet taip skambiai, taip sklandžiai, taip poetiškai, kad jis visų apšauktas poetu, ir jo proziniai raštai—saviga poezija. Jo poezija prozoj prakilniai poetiška savo dvasia, savo humaninėmis idėjomis, savo subtiliais poreiškais, savo gyva, būdinga kalba.

Daug poezijos, švelnios ir didingos, gausiai pribarstė savo įstabiajam romane "Altorių šešėliuose" mūsų talentingasis rašytojas ir poetas Mykolaitis-Putinas.

Panašių poetiškų savybių randame daugely to paties Mykolaičio-Putino poezinių raštų, taipgi prozos kūriniuose Antano Venclovos, Petro Cvirkos, Baltušio, Marcinkevičiaus ir kitų lietuvių žodžio artistų nesueiliuotuose raštuose.

O kiek tų spinduliuojančių *neeiliuotos poezijos perlų* prisagstyta proziniuose kūriniuose Gorkio, Tolstojaus, Gogolio, Turgenevo, Lermontovo, Puškino ir daugybės įgudusių menininkų, rašytojų, bet kurios šalies, bet kurios kalbos!

Net ir raportažas, publicistika, kasdieninis žurnalizmas dažnai turi grožinių ir net poetinių polėkių.

Taip, prozinis raštas gali būt taip gausus poezija, kad skirtumai tarp prozos ir poezijos pasidaro menki ir nežymūs.

O vis dėlto *poezija* tebėra *aukščiausioji*,

skambiausioji, ryškiausioji grožinės literatūros forma, tai yra, poezija tikrai meniškai ir tikroviškai sukurta.

Ne bet koks eilėraštis yra poezija. Ne visa kas, kas tik sueiliuota, sukirčiuota, suposmuota, su visais ritmais ir rimais, su visomis techninėmis eilėdaros formomis—yra poezija. Taip, graži, taisykliška eiliavimo technika padaro eilėraščių skambesnį, sklandesnį, ryškesnį, dainiškesnį. Tokios gražiai techniškai išlaikytos eilės lengvesnės skaityt, mintinai išmukt, deklamaut arba ir dainuot.

Bet technika dar toli gražu ne visa kas, kas suteikia eilėraščiui poetinę vertę. Viską nusako daugiausia eilėraščio *dvasia*, ryškus, sklandus, *vaizdingas turinys*, *pokili idėja ir tikslas*.

Poezija pasako ką tokio *subtilaus, grožiško*, pasako *trumpai ir sklandžiai*, skardžiais, skambiais, *muzikingai suderintais žodžiais* ir garsais ir eilių galūnėmis. Lyg kokia sutartinė daina, giesmė bei arija, kurios, žinoma, irgi yra poeija.

Kaip jau teko užsimint, poetiniai kūriniai, eilėraščiai pereina per tam tikrą *techninę formą*. Rodos, Jurgis Baltrušaitis taip išsitarė: kaip be sūrmaišio nesuslėgsi gražaus sūrio, tai be ritmų ir rimų nenukalsi gražaus eilėraščio.

V. EILĖDAROS TECHNIKA

chorėjas, jambas, daktilis, amfibrachijus, anafestas

Eiliavimo bei *eilėdaros technika* nėra kebli. Žodžiai taip suvedami paeiliui, kad jų kirčiai sudarytų vienodumą, vienodą siūbavimą ištiesai per visą eilėraščių.

Pagal žodžių skiemenis, žodžiai dedami eilėn taip, kad vienas skienuo būtų ilgas — kirčiuotas, kitas trumpas—be kirčio. Tai bus *dviskiemenis eiliavimas*. Reikia žiūrėt, kad kiekviena eilelė vis prasidėtų vienodai: jei pirmasis vienos eilės žodžio skienuo prasideda kirčiuotai, kietai, tai ir kitos eilės turi prasidėt taip pat,—ir jų pirmojo žodžio skienuo privalo turėt kirtį. Imkim dainelę:

Sėjau rūtą, sėjau mėtą,
Sėjau lelijėlę,
Sėjau savo jaunas dienas,
Kaip žalią rūtelę.

Kitas pavydys, irgi dainelė:

Ai tu, moteriške,
Ar nimatei kiškio?
Kiškis tupi ant dirvono,
Nuogas be žipono.

Šitoks dviejų skiemenų—ilgo-trumpo, eilivimas techniškai vadinamas *chorėjas*. Taisyklė: jei savo eilėraščiui išsirinkai chorėją, tai chorėju ir varyk perdēm, tai eilėraštis nešluobuos ir tiks dainai ar muzikai.

Dainelė:

Kad būč karvelėlis
Arba balandėlis,
Skrisčiau pas mergele
Rytas vakarėlis.

Kita vis chorėju sueiliuota dainelė:

Žalias gražus miško ažuolėlis,
Da gražesnis tėvelio sūnelis . . .

Čia vis *dviskiemenis eilivimas*, kur veikia *chorėjas*: ilgas-trumpas, ilgas trumpas skiemo.

O dabar atvirkščiai. Tegul bus tas pats *dviskiemenis eilivimas*, tik pirmas skiemo tegul bus trumpas, be kirčio, o antras ilgas, su kirčiu. Pavyzdys:

Subatos vakarėlį
Balnojau juodberėlį,
Oi lilia, lilia, lilia,
Balnojau juodberėlį.

Toks dviejų skiemenų—trumpo-ilgo, trumpo-ilgo eilivimas techniškai vadinamas *jambas*. Dar *jambo* pavyzdys:

Tave matau—
Gyvuoju tau,
Užmiršęs viską dėl tavęs:
Tu man—visa,
Dangaus šviesa,
Linksmybė, palaima širdies!

Ir dar *jambas*:

Riaumok, dundėk, daina galinga,
Griausmu pavasario audros:
Lai dreba ponija klastinga,—
Kaip mūsų armija uždroš!

Štai ir vėl *jambas*:

Gamta mums suteikia jėgų,—
Neleiskim jų dykai:
Kovot ir kurti—tai smagu,
Nes triūso mes vaikai.

Tai čia buvo *dviskiemenis eilivimas*, kur tēra vietos dviem kirčiuotiem garsam—*jambui* arba *chorėjui*.

Dabar imkite *triskiemenį eilivimą*. Čia jau stovi eilėj nebe du, bet trys skiemenys, trys garsai. Ir tų trijų skiemenų vienas turi būti kirčiuotas, ilgas, o kiti du be kirčių, trumpi.

Sakysim, pirmasai skiemo su kirčiu, o kiti du be kirčio. Toks triskiemenio eilivimo priėjimas vadinamas *daktiliu*.

Štai *daktilio* pavyzdys:

Tyrlaukiai, tyrlaukiai,
Platūs dirvonlaukiai!
Tiek tu jiems triūso pridėk,
Jaurą vartydamas,
Smėlį kapstydamas,—
Gero taip maža regėk . . .

Kitas *daktilio* pavyzdys:

Šaltas vidužiemis sniego ir vėjo:
Mėnuo nubalęs dausose kabėjo.
Miega Viedarai. Tyla negyva,
Amteli kartais tik kaimo šuva.

Vėl *daktilis*:

Nemune, tėviškės upe! Kur vandens tie tavo,
Sėmiau kuriuos aš kada tai vaikučio delnais,
Nešė kurie vėl mane apleistais pašaliais,
Sopulius mano širdies kur ramino, liuliavo?

Iš trijų paeiliui sudėtų skiemenų, vis čia tik pirmas skiemo turi kirtį, kiti du paskui jau be kirčio.

Dabar imkime kitokį priėjimą. Vis tiek pat paeiliui sudėti trys skiemenys. Bet kirtys kerta ne pirmąjį, bet antrąjį skiemenį, vidurinį. Iš abiejų jo šonų padėti bekirčiai skiemenys,

ištariami lengvesniu balsu, be priegaidos. Atseit, *triskiemenis eiliavimas*, kur pirmas balsas trumpas, antras ilgas, su kirčiu, trečias trumpas, yra *amfibrachijus*.

Amfibrachijaus pavyzdys:

Kur bėga šešupė, kur Nemunas teka,
Ten mūsų tėvynė, graži Lietuva:
Ten broliai artojai lietuviškai šneka,
Ten skamba po kaimus Birutės daina.

Vėl *amfibrachijus*:

Mūs kaimas Viedariai
Prie Čičirio stovi,—
Smagu pasidarė,
Priminus senovę . . .

Ir dar *amfibrachijus*:

Sveika būk, jaunyste—skaisčioji jaunatve!
Kaip vasaros rytas, žvaina,
Linksmutė, graži—išėjai tu į gatvę
Su miela, širdinga daina!

O štai jums dar ir trečias *triskiemenio eiliavimo* priėjimas. Paeiliui eina trys skiemenys. Pirmas ir antras skiemo trumpi, o trečias ilgas, su kirčiu. Šitoks *triskiemenis eiliavimas*, kur pirmas ir antras balsas trumpas ir nekirčiuotas, o trečias ilgas, su kirčiu, yra *anafestas*.

Štai jums *anafesto* pavyzdys:

Lekia skardūs balsai
Iš krūtinių jaunų,
Plaukia, skamba garsai
Jų gaivingų dainų.

Kitas *anafestas*:

Ar ne gėda sėbraut su storžieviais tranais?
Užmiršai samanotą bakužę,—
Kur su darbo žmonėm stidenai-gyvenai,
Kur bestukso varteliai sulūžę . . .

Ir dar *anafestas*:

Nebijok, mano drauge brangus,
Ką apniukęs ir juodas dangus—
Ir griaustinis grėsmingai grūmoja;
Padangėj blyksi-plyksi žaibai,
Zuja žvėrys ir viauksi laibai—
O subiūrusi vėtra riaumoja . . .

Tai štai jums ir visos penkios eiliavimo formos, su gražia eilėdaros technika, su pilnu taisyklių priėjimu. *Dviskiemenis eiliavimas*, kur tiktai du balsai: pirmas ilgas, antras trumpas, chorėjas; o kur pirmas trumpas, o antras ilgas, tai *jambas*.

Savo ruožtu, *triskiemenis eiliavimas* turi daugiau vietos—bent tris,—mat, trys skiemenys, trys balsai. Jei iš tų trijų skiemenų, pirmas ilgas, o kiti du trumpi, tai jums *daktilis*. Jei antras skiemo ilgas, su kirčiu, o aplink jį (pirmas ir trečias) abu trumpi, tai jums *amfibrachijus*. O kur pirmieji du skiemenys trumpi, o trečias ilgas, kirčiuotas, ten pasidaro *anafestas*.

Svarbu laikyt galvoj bendrąją kirčiavimo taisyklę: jei pradėjai eilę su kokia kirčiavimo forma, tai ir varyk ją perdėm. Jei *jambas*, tai tegul bus *jambas* per visą eilėrašį, arba bent per kurį jo posmą. Jei pasirinkai *chorėją*, tai tegul ir būna *chorėjas*. Jei *daktilį*—*daktilis*, jei *amfibrachijų*—*amfibrachijus*, o jei *anafestą*—tai *anafestas*.

Mišrių šlubavimų geriau nevertok, nes tokia eilėdaros forma šluba, nelygi, neišlaikyta. Modernistai, dekadantai, kurie vaikosi paskui formas ir ieško-nesuieško vis naujų formų, tokie *formalistai* pasilieka formų vergais ir dažnai užgožia pačią tą vidinę, prasminę, idėjinę poezijos dalį. Poetai klasikai ir jų sekėjai to nedaro. Vienoda eilėdaros technika ir lengvesnė, ir sklandesnė, ir visas eilėraštis esti skambesnis, dainiškesnis.

Tai kaip ir muzikoj. Geras kompozitorius, jei pradėjo simfoniją vienaip, tai taip ją ir tęsia per visą kūrinį. Pasidaro balsų sąlydumas, harmonija, melodingas sąskambis—*simfonija*. Naujovės ieškovai modernistai, kurie suvelia, sujaukia, bet kaip sumaišo garsus, be taisyklinio suderinimo, padaro *kakofoniją*, kuri užgauna ausį ir muzikos pojūtį.

VI. RITMAS, RIMAS, PĖDA

Technikos požiūriu, eilėraščio eilėse taisyklingas kirčių sudarymas, t. y. ilgų ir trumpų balsų suderinimas yra žinomas, kaip *ritmas*. Atseit, visi tie penki eiliavimo būdai—*chorėjas*, *jambas*, *daktilis*, *amfibrachijus* ir *anafestas* yra skirtingas ritmas.

Kaip muzikoj, dainoj, taip ir eilėraštyj *ritmas* lygiai, taisyklingai išlaikytas ritmas,

yra būtinas reikalavimas. Eilės be ritmo pasidaro proza, bent technikiniu požiūriu. Jos neina lygiu, vienodu žingsniu, bet šlubuoja, straksi be tvarkos.

Gražiai techniškai užbaigtos eilės turi ir *rimą*. *Rimas* (atsiliepimas) yra paskutinių eilėse balsų vienodumas, t. y. paskutinio eilėse balso, vieno balso arba dviejų (rečiau trijų) balsų vienodas skambesys.

Imkime pavyzdį:

Oi tu, moteriške,
Ar nematei kiškio?
Kiškis tupi ant dirvono,
Nuogas be žipono.

Eilių vienodos galūnės ir sudaro *rimą*,—eilės gražiai *rimuoja* -iške — -iškie, -ono — -ono.

Liaudies dainose *rimo* priėjimas esti neįmantrus, lengvas. Imkime dainelę:

Siuntė mane motinėlė
Į jūreles vandenėlio.

Tie visi *mažybiniai* ir *maloniniai* žodeliai liaudies dainas padaro lengvas sueiliuot ir sudainuot. *Rimą* pagaut pasidaro lengva. Dainose gausu tų lengvai rimuojančių žodžių: vakarėlis—judberėlis, bernužėlis—baltuolėlis, kalbėjo — žadėjo, aukštųjų—šventųjų, nesvolik—atsistok, vakarėlis—debesėlis ir tt.

Toks liaudiškas rimo priėjimas šiaip kūrybinėj poezijoje nepatartinas. Daug geriau paieškot *skirtingo paėjimo žodžių*, kurie skambiai rimuoja: motina—sotino, vėjo—stovėjo, jėgų—džiugu, vaikai—dykai, galinga—nestinga, gyva—šuva, tavo—liuliavo, stovi—senovė, žvaina—daina, bakužė—sulūžė, žaibai—laibai, jaunų—dainų ir tt.

Greta *ritmo* ir *rimo*, eilėdaroj yra dar ir kitų terminų. Eilės vadinamos: *dvipėdė* eilė, *tripėdė*, *keturpėdė*, *penkiapėdė*, *šešiapėdė*—sulyg tuo, kiek eilė turi pėdų. O *pėda*—tai paimti krūvon gretimieji du ar trys skiemenys arba balsai — trumpas ir ilgas, ilgas ir trumpas; ilgas, trumpas, trumpas; trumpas, ilgas, trumpas; trumpas, trumpas, ilgas.

Štai jums *dvipėdės* eilės:

Tave matau—
Gyvuojau tau.
Tu man visa
Dangaus šviesa.

Du žodžio “tave” skiemenys—trumpas *ta* ir ilgas *ve* sudaro pėdą. Žodyj “matau” taip pat: pirmas nekirčiuotas balsas *ma* ir antras kirčiuotas *tau* sudaro pėdą. Antroji eilė irgi dvipėdė. Čia žodyj “gyvuojau”—pirmieji du skiemenys: trumpas *gy* ir ilgas *vuo* sudaro vieną eiliavimo pėdą. Galutinis to paties žodžio (“gyvuojau”) skiemuo—trumpas *ju* su ilgu *tau* irgi sudaro pėdą.

O štai irgi *dvipėdės eilės*, tik čia ne du, bet trys gretimieji skiemenys sudaro vieną pėdą:

Tyrlaukiai, tyrlaukiai,
Platūs dirvonlaukiai!

Pirmoj eilėj žodis “tyrlaukiai” ir su jo ilgu skiemeniu *tyr* ir su kitais dviem trumpais skiemenimis *lau* ir *kiai* sudaro vieną pėdą. Taip pat sudaryta ir antroji tos eilės pėda. Išaina dvi pėdos.

Antroji eilė irgi dvipėdė. Žodžio “platūs” pirmasai ilgas skiemuo *pla*, kartu su antruoju trumpu skiemeniu *tūs* ir su pirmuoju sekamo žodžio trumpu skiemeniu *dir* susilieja į vieną pėdą. Kitą tos pačios eilės pėdą sudaro kirčiuotasai skiemuo *non* ir du nekirčiuotieji (trumpi) *lau* ir *kiai*.

Dabar imkime *tripėdės eilės* pavyzdį:

Subatos vakarėlį
Balnojau juodberėlį.

Ir pirmoj (ir antroj) eilėj yra trys balso pakėlimai, trys kirčiai: *ba*, *va* ir *rė*, o pirma jų stovi nuolaidūs nekirčiuoti skiemenys: *su*, *tos*, *ka* ir galutinis irgi trumpas, be kirčio skiemuo *lį*. Tai ir susidaro *trys pėdos*, *tripėdė eilė*.

Štai vėl *tripėdės eilės*, kur vieną pėdą sudaro trys gretimieji skiemenys, iš kurių du nuolaidūs, trumpi, o trečias pakelto balso — kirčiuotas skiemuo:

Nebijok, mano drauge brangus,
Kad apniukęs ir juodas dangus.

Kaip pirmoj, taip ir antroj eilėj yra trys balso pakėlimai, trys kirčiai. Ir tie trys kirčiai, su pirma jų dviem nekirčiuotais balsais, ir sudaro tris pėdas.

Štai vėl *tripėdės eilės*, kur vienon pėdon susilieja du gretimieji balsai:

Kiškis ant dirvono
Nuogas be žipono.

Vėl eilės su trimi balso pakėlimais—*tripėdės* eilės:

Pavasaris pražydo,
Kaip linksma, kaip gražu!

Tokiu pat būdu gauname *keturpėdes eiles*, kuriose girdime keturis pakeltus (su kirčiais) balsus. Pavyzdžiui:

Siuntė mane motinėlė
Į jūreles vandenėlio.

Štai vėl *keturpėdės eilės*, su keturiais kirčiais:

Riaumok, dundėk, daina galinga,
Griausmu pavasario audros.

Irgi *keturpėdės eilės*, su keturiais pakeltais balsais:

Šaltas vidužiemis sniego ir vėjo:
Mėnuo nubalęs dausose kalbėjo.

Ir dar pavyzdys, vis taipo pat *keturpėdės eilės*:

Kur bėga šešupė, kur Nemunas teka,
Ten mūsų tėvynė, graži Lietuva.

Visai taipo pat susidaro ir *penkiapėdės eilės*, kur girdime ar jaučiame penkis kirčiuotus, pakeltus balsus:

Žalias gražus miško ažuolėlis,
Da gražesnis tėvelio sūnelis . . .

Štai irgi *penkiapėdės eilės*, su penkiais pakeltais balsais:

Nemune, tėviškės upe! Kur vandens tie tavo,
Sėmiau kuriuos aš kada tai vaikučio delnais.

Toksaip pat kirčiuotų su nekirčiuotais balsais susiliejimais padaro *šešiapėdes eiles*, su šešiais pakeltais balsais:

Skaistaveidė leidžiasi saulutė už miškelio,
Paraudonavusi nuo vasaros darbų.

Štai irgi panašiai susidarę *šešiapėdės eilės*:

Kaip aidas mylimos dainos, seniai girdėtos,
Kaip muzika žavi sužadina jausmus . . .

Pasitaiko ir *septynpėdės* ir *aštuonpėdės eilės*. Bet tokios daugiapėdės eilės esti sunkesnės skaityt. Eilių sąskambis ir rimai netaip esti aiškūs. Todėl tokios daugiapėdės eilės dažniausia kertamos pusiau: iš vienos eilės pasidaro dvi eilės, kuriose mažiau pėdų ir kurias lengviau esti skaityt.

VII. EILĖRAŠČIŲ RŪŠYS:

poėma, baladė, elegija, idilija, sonetas, daina, pasakėčia, sakmė, pasaka, odė, lyrika, ėpas, aprašymas, romanas, satyra, jumoras, epigrama.

Pagal savo formą ir ypač turinį, eilėraščiai esti *poėmos, baladės, elegijos, idilijos, sonetai, dainos, pasakėčios, sakmės, pasakos, odės, lyrika, ėpas, aprašymai, romanai, satyra, jumoras, epigramos.*

Poėma galima pavadinti bet kokį gražiai užbaigtą savo turiniu ir forma apyilgį eilėraščių.

Anglai, amerikiečiai *poėma* vadina bet kokį eilėraščių, kad ir lengvutį ir trumpą. Bet mes vely imsime patį didįjį poetą Puškiną, kurio genijui galėtų prilygti ne bet koks poetas.

Puškinio poezijoje randame visokių, visokiųjų poetinių formų ir žanrų. Štai kai kurios A. S. Puškino poemos: "Ruslanas ir Liudmilė," "Čigonai," "Kaukazo belaisvis," "Broliai grobuonys," "Bachčisarajaus fontanas," "Poltava," "Varinis raitelis." Pėmos ilgokos, jos yra kaip ir apysakos, tik eilėmis rašytos, ne proza.

Baladės yra tokie eilėraščiai, kur eina kalba apie ką tai slėpiną, mistišką, baisų, maišytą su liaudies padavimais, prietarais apie numirėlius, kapines, pasivaidenimus.

Anglai irgi čia lengvesnį turi priėjimą. Jie baladėmis dažnai vadina bet kokį ilgesnį eilėraščių.

Štai keletas Puškino baladžių: "Kaukai" ("Biesai"), "Skenduolis," "Raimenė" ("Vurdalakas") ir keletas jo "Vakarų slavų dainų."

Elegija tai liūdnas eilėraštis, verkšlenantis apie nenusisekusią meilę, apie vistančią jaunatvę, apie nelinksma gyvenimą.

Puškinas parašė keletą liūdesingų elegijų,

tačiau jose nebuvo kokių smulkučių asmeninių išgyvenimų, bet žiauraus, neteisingo gyvenimo smūgių pavaizdavimai.

Idilija tai eilėraštis, kur spalvingai ir dažnai sentimentalinei vaizduojamas laukų, miškų, kaimų, piemenėlių gyvenimas, daug idealingesnis ir romantiškesnis, negu tikroviškai yra.

Puškinas buvo pažymėtinas realistas. Tik vietomis jis jaunuoliškai prisimindavo savo Liciejaus dienas, draugus, drauges, kuriems pašvęsdavo jautrios idilijos eiles.

Sonetas tai ypatinga forma ir turiniu pasižymis neilgas eilėraštis: sudėtas tik iš 14 eilučių. Pirmieji du posmai po keturias eiles, ir dar du posmai po tris eiles. Sonetų turinys dažniausia meiliškas, pašvęstas kokiais gražuolei. Bet yra sonetų ir apie tėvynės meilę ir savųjų žmonių ilgesį.

Ėpas, epiniai eilėraščiai traktuoja praeities didvyriškus veiksmus, herojų kovas, liaudies pergyvenimus. Kaip ir prozoj, taip ir poezijoje apstu epi pavyzdžių. Nemažai epiinių dainų sukūrė ir Maironis ir kiti mūsų dainiai.

Daina—labai gausi poezijos sritis. Daugybė dainų liaudies sudėtų, sueiliuotų. Daugybė sukurta žinomų poetų.

Pasakėčios, sakmės tai eilėraščiai, paremti gyvenimiškais tēmomis, kur dažnai eina kalba apie tūlus gyvulius, žvėris bei paukštes su žmoniškais savybėmis ir veiksmis. Pasakėčios turi jumoro ir satyros, pamokymo, kaip netinka daryt.

Pasakos—gausūs liaudies vaizduotės kūriniai, dažnai apie fantastiškus įvykius, kur irgi yra ir jumoro ir satyros ir pamokymo. Poetai sukūrė daug pasakų ant liaudies pasakų pagrindo, tik jie saviškai kai ką pakeitė, padailino.

Odės seniau būdavo labai madoj. Dvarų, bajorų ir karalių poetai prašmatniomis frazėmis ir barškančiais žodžiais girdavo diduomenės būtus ir nebūtus gerumus ir gabumus.

Lyrika—labai gausi poezijos dirva, kur vyrauja jautrūs gamtos ir žmonių pavaizdavimai, ilgesinga jų meilė.

Aprašymų gausu eilėraščiuose, taip kaip ir prozoj. Tik eilėraštyje aprašymai esti trumpesni, sklandesni ir skambesni, padabinti kalbos figūromis, palyginimais, paralėlėmis, metaforomis, alegorija.

Romanai, dramos, komedijos ir apysakos irgi turi daug vietos poezijoje. Puškino „Eugenijus Onieginas,“ puikiai lietuviškai Antano Venclovos išverstas, yra vienas garsiausiųjų eilėraščių formoj.

Jumoras, satyra, epigrama randa sau pritaikomos vietos poezijos eilėraščiuose: visokie atspalviai kutnaus, pajuokiamojo jumoro, šaižios ir kandžios satyros ir atšiaurios, stačiokiškos epigramos.

Bendrai imant, poezija, poetiniai eilėraščiai daug kuo skiriasi nuo prozos. Kad *eilėraštis* išeitų *poetiškas*, nepakanka tik eilėdaros technikos—ritmų, rimų ar kitokių sąskambio suderinimų. Visa tai svarbu ir gražu, bet dar sverbiau eilėraščio turinys, jo pagrindinė idėja, kryptys, polinkiai, būdingas vaizdingumas, žodžių ir poreikių sklandumas ir muzika. Tatai suteikia eilėraščiui sielą ir guvumą.

Eilėdarys, eilių kalikas gali bet kaip suambryt, džiaziskai sudėstyti žodžius, žodžių galūnes ir kirčius, kad išeitų rimai ir ritmai. Tai ir žinokis sau, kad norėjai. Tai tau ir poezija. Deja, tai nėra poezija.

VIII. EILĖRAŠČIO POETINIAI POŽYMIAI:

būdvardžiai, apibūdinimai, kalbos figūros, palyginimai, paralėlės, metaforos, alegorijos, hiperbolos

Kad poetinė mintis bei idėja sklandžiau išsiryškintų, reikia ypatingo subtilumo, grožinio priėjimo. Eilėraštyje dabina taiklūs, vaizdingi *būdvardžiai*, lygiagrečiai palyginimai, prasmingos *paralėlės*, sklandžiai pritaikytos *kalbos figūros, metaforos*, net ir *alegorijos, hiperbolos*, periodų *gradacijos*. Vis tai techniniai terminai, reikalingi paaiškinimo.

Sausais apsklembimais vargu tai apčiuopamai paaiškinti. Reikia pavyzdžių. Imkime Puškino, to poezijos milžino, „Eugenijų Onieginą,“ Antano Venclovos lietuvių kalbon perteiktą. Šitas poezijos šedevras spinduliuoja visokiais poetiškumo pavyzdžiais.

Štai pat romano pradžioj Puškinas vaizduoja dar vaiko Eugenijaus mokymą ir auklėjimą:

Musjė, Abė, *nusmurgęs galas*,
Kad vaikas nenuilstų veik,
Juokais temokė jį beveik,
Griežtais nevargino moralais,

Už išdykimą kiek pabars—
Vest Vasaros sodan nutars.

Koks taiklus prancūzo mokytojo apibūdinimas: “nusmurgęs galas.”

Kiek toleliau vaizduojamas jau išmokslintasis jaunikaitis Eugenijus. Tarp kitko, jo žvilgsniai:

Jo žvilgsniai švelnūs ir išdidūs,
Ižūlūs, kuklūs, o staiga
Meilinga ašara dega!

Keli vaizdingi būdvardžiai taip taikliai apibūdina!

Kiek čia, regis, galėtų būt poezijos, kaip puikuolis Eugenijus važiuoja rogutėmis. O paskaitykite:

Tamsu; į rogutes jis lipa.
“Greičiau!” jis šaukia: “po velnių!”
Šaltom sidabro dulkēm žiba
Apykablė jo kailinių.
Jis dumia pas Taloną: tiki
Surast kaveriną ši syki.
Iėjo; kamštis trinkt—aukštai,
Kometos liejasi sriausiai.

Kokia čia graži kalbos figūra: vieton pasakyt, kad kailiniai nuo šalčio apšarmojo, Puškinas jums patiekė vaizdą, kad jie “žiba šaltom sidabro dulkēm.”

Toliau. Trinktelėjus šampano bonką, tas vynas burbuliuodamas bėga stiklan. Bet poetas ir čia pavartojo metaforą: “kometos sriausiai liejasi.” Koks subtilus palyginimas!

Kitoj strofėj (posme) Puškinas pasisako, mėgdavęs dažnai būti teatre, operoj:

Kulisių unksmėj jauni
Man bėgo metai tekini.

Matot? “tekinas” bėgo laikas (metai) užuodangų atmosferoj—“kulisių unksmėje.” Poetiška kalbos figūra!

Tuoj kitoj strofėj Puškinas išsiilgęs (jis tuomet buvo ištremtas) prisimena operas, baletus. Klausia:

Ar vėl girdėsiu jūsų chorus?
Regėsiu rusų Terpsichoros
Dar gyvus polėkius ašai?

Ar “ašai regėsiu rusų Terpsichoros” (šo-

kių mūzos—balerinos, šauniosios baletų šokėjos) “polėkius”?

Čia jau hiperbolė—išaukštintas, labai padidintas prilyginimas. Baleriną poetas vadina šokių Deive, šokių mūza Terpsichora.

Štai vėl žavus rusų baletų vaizdas:

Teatras pilnas; ložės dega;
Jau verda parteris, krėsiai;
Palubėje nekantriai klega,
Ir šlama uždanga aukštai.
Grakšti, nušvitusi, lengvutė
Ir smuiko pavergta, tur būti,
Sustojo nimfių štai būryj
Grindis palietus, pasisupo,
Tuo tarpu kitą sukdamą,
Pašoka ji, nuskrisdama,
Lyg pūkas nuo Eolo lūpų;
Greit stuksi koją kojyte.

Keliais taikliais, trumpais palyginimais ir metaforomis poetas nupiešė ir teatro vidų, ir baletų šokėjas (miškų ir laukų deives “nimfes,”) ir pačią baleriną Istominą. Kaip ji, tarsi nendrė, “pasisupo” ir “nuskrido,” nelyginant vėjų dievo “Eolo lūpom” pūstelėtas “pūkas.” Tokia ji lanksti, “lengvutė,” smuiko muzikos paveikta—“smuiko pavergta”!

Tai jums poezijos galybė, subtilumas.
Skaitykite kito posmo dalį:

Dar scenoje būriai amūrų,
Gyvačių laksto ir velnių;
Lekajai miega dar prie durų
Ant savo ponų kailinių . . .

Atseit, baletas tebešoka, vaizduodamas milės dievukų “amūrų būrius, kaukų, “velnių, gyvačių” “lakstymą,” o koridoriuose—didžiūnų ponų nuvargę lekajai gauna progos prisnusti . . . Vis vaizdingos kalbos figūros, poetiški poreiškiečiai.

O štai jaunuolio Eugenijaus kabinetą, lyg ir miegamasis:

Nupiešti ramų kabinetą
Ar dainiaus plunksna beįstengs,
Kur mokinys madų iš lėto
Čia nusirengs, čia apsirengs?

— — — — —
Ir viską, ką Paryžius gali
Madingas pelnui išgalvot,
(Tąsa ant 15 pusl.)